

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การสรุปผลการวิจัย การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ผู้วิจัยนำเสนอตามลำดับ ดังนี้

การสรุปผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ การวิจัยเรื่องการจัดการหลักสูตรตามหลักการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยไว้ ดังนี้

เพื่อศึกษาการจัดการหลักสูตรตามหลักการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ด้านเนื้อหา

1.1 การวางระบบบริหารจัดการของโรงเรียนให้เป็นไปตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง โดยเน้นวิถีอิสลาม ใช้เป็นหลักในการบริหารจัดการและประสานกับทุกภาคส่วนในการใช้ทรัพยากรด้านบุคลากร งบประมาณ สภาพแวดล้อมอย่างคุ้มค่า เป็นประโยชน์สูงสุดเพื่อให้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพ และสามารถพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้

1.2 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นเศรษฐกิจพอเพียงบูรณาการการดำเนินชีวิตตามวิถีอิสลามเพื่อสร้างค่านิยม โดยหลักสูตรและสาระเรียนรู้ในห้องเรียน บูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอนในทุกระดับ เพื่อให้ครู ผู้บริหารสถานศึกษา และบุคลากรด้านการศึกษามีความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และสามารถนำหลักคิด หลักปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาบูรณาการสู่การเรียนการสอนในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ของทุกช่วงชั้น

1.3 การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเน้นวิถีอิสลาม โดยผ่านกิจกรรมการพัฒนาผู้เรียน ที่มีการจัดกิจกรรมให้แก่ผู้เรียนทั้งในและนอกห้องเรียน เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกพอเพียงให้เด็กและเยาวชน โดยผ่านการทำกิจกรรม อันจะทำให้เด็กและเยาวชนดำเนินชีวิตโดยอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในสังคมอย่างเกิดประโยชน์และมีความสุข และอยู่ร่วมกับนิเวศวิทยาได้อย่างสมดุลและยั่งยืน

1.4 ศึกษา วิเคราะห์ วิจัยแนวทางการนำแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการจัดการศึกษาตามวิถีอิสลามเพื่อให้สอดคล้องกับชุมชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

1.5 การนำไปพัฒนาบุคลากรให้นำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติตน โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลางตามหลักการศาสนาอิสลาม และพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน โดยการส่งเสริมคุณลักษณะความพอประมาณ ความมีและการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามที่เปิดสอนระดับมัธยมศึกษาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน 138 โรงเรียน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรการคำนวณกลุ่มตัวอย่างของยามานะ ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 โรงเรียน สุ่มด้วยวิธีการแบบแบ่งชั้น โดยแบ่งตามจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และแบ่งตามขนาดโรงเรียน ได้แก่ ขนาดเล็ก ขนาดกลาง ขนาดใหญ่ จากนั้นจึงสุ่มอย่างง่าย โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามตามจำนวนที่ได้ดังกล่าวด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่ายทุกจังหวัดและทุกขนาดโรงเรียน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์องค์ประกอบเป็นข้อมูลที่ได้จากโรงเรียนทุกขนาด

การกำหนดจำนวนผู้ให้ข้อมูลใช้เกณฑ์อัตราส่วนสูงสุดของการกำหนดกลุ่มตัวอย่างสำหรับ ในอัตราส่วนตัวแปรต่อผู้ให้ข้อมูล จำนวน 30 คน โดยกำหนดผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง โรงเรียนละ 10 คน ได้แก่ ประธานกรรมการสถานศึกษา ครูใหญ่ หัวหน้าฝ่ายงาน หัวหน้าหลักสูตรสายสามัญศึกษา หัวหน้าหลักสูตรกลุ่มสายอิสลามศึกษา ครูจากหลักสูตรสายสามัญศึกษา ครูจากหลักสูตรสายอิสลามศึกษา ผู้เรียนที่เป็นประธานและกรรมการสภานักเรียน ผู้ปกครองนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 และ 4 รวมผู้ให้ข้อมูล 300 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม ซึ่งแบ่งเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สอบถามเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐาน ได้แก่ เพศ สถานภาพ คำถามมีลักษณะเป็นแบบเลือกตอบ ตามตัวเลือกที่กำหนดเป็นแบบสำรวจรายการ จำนวน 3 ข้อ

ตอนที่ 2 การจัดการหลักสูตรตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประเมินค่า ตามมาตรวัดแบบลิเคิร์ต โดยกำหนดเกณฑ์การใช้คะแนนแบ่งเป็น 5 ระดับ

ส่วนคุณภาพของเครื่องมือวิจัยที่ใช้ในการเก็บข้อมูลในครั้งนี้ได้ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน แล้วนำไปทดลองใช้กับโรงเรียนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 2 โรงเรียน เพื่อทดสอบคุณภาพเครื่องมือด้วยการหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามชุดวัดการจัดการหลักสูตรตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.90

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 ผู้วิจัยจัดทำเครื่องมือ คือแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม เพื่อให้บุคลากรทางการศึกษาเป็นผู้ตอบแบบสอบถาม และจัดประชุมกลุ่มย่อย เน้นผู้บริหารสถานศึกษาและผู้นำชุมชน

4.2 เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

4.3 วิเคราะห์ข้อมูลทั้งแบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม ทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ และการจัดสัมมนากลุ่มย่อย โดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาจากการสัมภาษณ์ สำหรับข้อมูลจากแบบสอบถามวิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4.4 รวบรวมเครื่องมือทั้งหมดมาตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูล เพื่อดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล โดยวิธีการทางสถิติ ดังนี้

5.1 หาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยใช้คอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS for Windows สำหรับวิเคราะห์ข้อมูลจำแนกตามตัวแปรเพศ วุฒิการศึกษาที่ได้รับสูงสุด สายงานที่รับผิดชอบ และจังหวัดที่โรงเรียนสังกัด แล้วนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบความเรียง

5.2 วิเคราะห์การจัดการหลักสูตรตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้วิธีหาค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เป็นภาพรวมและรายด้านเพื่อต้องการทราบระดับความเห็นโดยภาพรวมและรายด้าน แล้วนำไปแปลผลโดยใช้เกณฑ์สัมบูรณ์

4.4 วิเคราะห์ข้อเสนอแนะ การร่วมอภิปราย การแสดงความคิดเห็นจากการจัดประชุมกลุ่มย่อยในประเด็นที่มีความสอดคล้องกัน

สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการหลักสูตรตามหลักการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ สรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. ด้านความพร้อมของนักเรียนก่อนใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ นักเรียนมีความพร้อมทางด้านร่างกาย เหมาะสมในการเรียนรู้ตามหลักสูตร นักเรียนมีความพร้อมทางด้านสติปัญญาเหมาะสมในการเรียนรู้ตามหลักสูตร และนักเรียนมีความพร้อมทางด้านสังคม เหมาะสมในการเรียนรู้ตามหลักสูตร ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ระดับวัยวุฒิของนักเรียนมีความเหมาะสมในการเรียนรู้ตามหลักสูตร และนักเรียนมีความพร้อมทางด้านอารมณ์ เหมาะสมในการเรียนรู้ตามหลักสูตร

2. ด้านความพร้อมของครูก่อนใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ครูมีความรู้เรื่องประโยชน์ของเศรษฐกิจพอเพียง ครูตระหนักถึงความสำคัญของการใช้หลักสูตรและครูมีความสามารถในการวางแผนการจัดการเรียนการสอน ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ครูมีความรู้ความเข้าใจในการจัดทำแผน

การสอนให้สอดคล้องตามหลักสูตร ครูเข้าใจความหมายและวัตถุประสงค์ของหลักสูตร และครูมีความรู้ความเข้าใจความเป็นมาของแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

3. ด้านเนื้อหาสาระของบทเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ เนื้อหาสาระในหลักสูตรสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร และเนื้อหาสาระในหลักสูตรสอดคล้องกับวิถีชีวิตของนักเรียน ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ เนื้อหาสาระในหลักสูตรมีความยากง่ายเหมาะสมกับวัยของนักเรียน และเนื้อหาสาระในหลักสูตรมีความเหมาะสมในการนำไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนการสอน

3.1 ด้านสื่อการเรียนรู้ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีสื่อการเรียนรู้ที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น และมีสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมสอดคล้องกับเนื้อหาสาระในหลักสูตร ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ มีสื่อการเรียนรู้ที่มีความหลากหลาย และมีสื่อการเรียนรู้เพียงพอให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้า

3.2 ด้านสิ่งแวดล้อม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนที่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน และมีการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ มีวิทยากรในท้องถิ่นที่สามารถให้ความรู้กับนักเรียนตามหลักสูตร

3.3 การจัดการใช้หลักสูตร ในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหน่วยการเรียนรู้ในหลักสูตร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ นักเรียนมีความสนใจในการเรียนรู้ นักเรียนมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมชั้นเรียน และนักเรียนมีความสามัคคีกันในการทำงานเป็นกลุ่ม ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ครูจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในชั้นเรียนสอดคล้องตามหน่วยการเรียนรู้ในหลักสูตรและครูและนักเรียนมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในชั้นเรียน

4. การจัดการใช้หลักสูตรในด้านการกระบวนการวัดผลประเมินผล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีการกำหนดระดับสัดส่วนคะแนนในการตัดสินผลการเรียนที่เป็นมาตรฐานชัดเจน มีการประเมินผลโดยใช้การประเมินตามสภาพจริงทุกหน่วยการเรียนรู้ และมีการประเมินผลหลังเรียนทุกหน่วยการเรียนรู้ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ มีการประเมินผลก่อนเรียนทุกหน่วยการเรียนรู้ และมีการประเมินผลระหว่างเรียนทุกหน่วยการเรียนรู้

5. การจัดการใช้หลักสูตรในด้านการนิเทศติดตามการใช้หลักสูตร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีการมอบหมายผู้รับผิดชอบทำหน้าที่นิเทศไว้อย่างชัดเจน มีการวางแผนการนิเทศติดตามการใช้หลักสูตร และมีเครื่องมือในการนิเทศติดตามการใช้หลักสูตร ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ มีการให้ข้อมูลย้อนกลับด้านผลการนิเทศ และมีการนิเทศอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอตามแผนที่ได้วางไว้

6. ด้านผลผลิต ในการวัดความรู้ความเข้าใจของนักเรียนเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ นักเรียนสามารถนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม และนักเรียนเป็นผู้มีความรู้และมีคุณธรรมตามแนวทางหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเรื่องแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นักเรียนรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามหลักแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

7. ความพึงพอใจในการใช้หลักสูตรด้านความรู้ความเข้าใจของนักเรียนเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้รับจากการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง อยู่ในระดับมาก ด้านความพึงพอใจต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนตามหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง โดยพิจารณาจากผลการเรียนของนักเรียน ด้านความพึงพอใจต่อพฤติกรรมของนักเรียนที่แสดงออกด้านการวางแผนการใช้จ่าย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ นักเรียนมีส่วนร่วมช่วยครอบครัวด้านการประหยัดค่าน้ำ นักเรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนการใช้จ่ายของครอบครัว และนักเรียนมีการออมเงินอย่างสม่ำเสมอเมื่อมีโอกาส ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดทำบัญชีรายรับ รายจ่ายในครัวเรือน นักเรียนมีการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายของตนเอง และนักเรียนมีการวางแผนการใช้จ่ายของตนเองไว้ล่วงหน้า

7.1 ด้านความพึงพอใจต่อพฤติกรรมของนักเรียนที่แสดงออกด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ นักเรียนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม เช่น การรณรงค์ การเข้าค่าย ปลูกต้นไม้ เก็บขยะ ฯลฯ นักเรียนมีส่วนร่วมในการปิดน้ำ ปิดไฟหลังจากใช้งานเสร็จและนักเรียนนำหลักแนวคิดเกษตรทฤษฎีใหม่ไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันเมื่อมีโอกาส ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ นักเรียนมีการคัดแยกขยะก่อนทิ้ง นักเรียนมีส่วนร่วมในการช่วยลดปริมาณขยะ และนักเรียนมีส่วนร่วมในการเพาะปลูกพืชผักสวนครัวไว้บริโภคในครัวเรือน

7.2 ด้านความพึงพอใจต่อพฤติกรรมของนักเรียนด้านการเผยแพร่แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ นักเรียนนำหลักแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปเผยแพร่ในครอบครัว และนักเรียนนำหลักแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปเผยแพร่ให้กับนักเรียนในระดับชั้นอื่นๆ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ นักเรียนนำหลักแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปเผยแพร่ให้กับนักเรียนต่างโรงเรียน นักเรียนนำหลักแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปเผยแพร่ในชุมชน

7.3 ด้านความพึงพอใจต่อพฤติกรรมของนักเรียนด้านการเผยแพร่แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ นักเรียนมีความซื่อสัตย์สุจริต นักเรียนมีความเห็นอกเห็นใจเพื่อนๆ และนักเรียนมีความสามัคคี

ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ นักเรียนมีความละเอียดใจเมื่อกระทำผิดระเบียบวินัยของโรงเรียน นักเรียนมีความเสียสละเพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวม และนักเรียนมีความเมตตากรุณาต่อเพื่อน

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยเรื่องการจัดการหลักสูตรตามหลักการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้วิจัยอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. ด้านความพร้อมของนักเรียนก่อนใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ นักเรียนมีความพร้อมทางด้านร่างกาย เหมาะสมในการเรียนรู้ตามหลักสูตร นักเรียนมีความพร้อมทางด้านสติปัญญา เหมาะสมในการเรียนรู้ตามหลักสูตร และนักเรียนมีความพร้อมทางด้านสังคมเหมาะสมในการเรียนรู้ตามหลักสูตร ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ระดับวุฒิของนักเรียนมีความเหมาะสมในการเรียนรู้ตามหลักสูตร และนักเรียนมีความพร้อมทางด้านอารมณ์เหมาะสมในการเรียนรู้ตามหลักสูตร การที่ผลการวิจัยปรากฏเช่นนี้เป็นเพราะ นักเรียนมีระดับวุฒิ ร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาเหมาะสมในการเรียนรู้ตามหลักสูตร สอดคล้องกับ ชัยรินทร์ ชัยวิสิทธิ์ (2545) ได้ทำการวิจัยเรื่องการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างค่านิยมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงให้นักเรียนและชุมชนด้วยโครงการอาชีพ ผลการวิจัยพบว่า จากการทำโครงการอาชีพของนักเรียนในสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีของโรงเรียนก่อนนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้นั้น นักเรียนไม่ตระหนักถึงการใช้วัสดุอุปกรณ์ มีการใช้อย่างไม่คุ้มค่า ใช้อย่างสิ้นเปลืองไม่ประหยัด นักเรียนไม่เกิดการเรียนรู้โดยการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ขาดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แนวทางในการแก้ปัญหาเหล่านี้คือการนำแนวเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้โดยผู้วิจัยเริ่มส่งเสริมในลักษณะของการนิเทศโครงการ พยายามที่จะให้นักเรียนทำโครงการตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งนักเรียนอาจได้รับความร่วมมือและการสนับสนุนจากบุคคลหลายๆ ฝ่าย ดังนั้น การพัฒนาโครงการของนักเรียนโดยการนำเอาแนวเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในโครงการต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกคน เน้นให้นักเรียนทำอย่างต่อเนื่องเป็นขั้นตอนจนเกิดเป็นค่านิยมต่อไป การมีส่วนร่วมนั้นเริ่มจากในชั้นเรียน โดยเป็นความร่วมมือระหว่างครูกับนักเรียน เมื่อนักเรียนมาปฏิบัติที่บ้านนักเรียนมีส่วนร่วมกับบุคคลในครอบครัวและเพื่อนนักเรียน ในหมู่บ้านเดียวกันก็ได้ หลังจากที่นักเรียนได้เรียนรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงแล้วได้นำไปประยุกต์ใช้ในโครงการ ปรากฏว่านักเรียนมีการใช้จ่ายในโครงการอย่างประหยัด มีการใช้วัสดุอุปกรณ์อย่างคุ้มค่า มีการแลกเปลี่ยนพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์และความรู้ต่างๆ นำเศษสิ่งเหลือใช้ในโครงการมาใช้

ประโยชน์ ปรึกษากับคนในครอบครัวและภูมิปัญญาท้องถิ่นมากขึ้น โดยทุกคนในครอบครัวให้ความร่วมมือสนับสนุน ส่วนความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อเนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอนและครูผู้สอนเป็นไปในทางบวก และความคิดเห็นของชุมชนที่มีต่อการทำโครงการอาชีพของนักเรียนก็เป็นทางบวกเช่นเดียวกัน

2. ด้านความพร้อมของครูก่อนใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ครูมีความรู้เรื่องประโยชน์ของเศรษฐกิจพอเพียง ครูตระหนักถึงความสำคัญของการใช้หลักสูตรและครูมีความสามารถในการวางแผนการจัดการเรียนการสอน ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ครูมีความรู้ความเข้าใจในการจัดทำแผนการสอนให้สอดคล้องตามหลักสูตร ครูเข้าใจความหมายและวัตถุประสงค์ของหลักสูตร และครูมีความรู้ความเข้าใจความเป็นมาของแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง การที่ผลการวิจัยปรากฏเช่นนี้เป็นเพราะครูขาดความพร้อมในกระบวนการวัดผลและประเมินผล โดยบุคลากรครูควรมีความรู้ความสามารถในการวัดผลและประเมินผล ครูควรมีความรู้ความสามารถในการเลือกใช้เครื่องมือวัดผลการเรียนรู้ สอดคล้องกับผู้บริหารบางคนซึ่งเห็นว่า ครูควรมีความรู้ความสามารถในการวัดผลประเมินผล เนื่องจากครูทุกคนได้ผ่านการศึกษาในวิชาการวัดผลและประเมินผลตามหลักสูตรวิชาชีพครูมาแล้วทุกคน แต่ผู้บริหารบางคนเห็นว่า ในการวัดผลนั้นมีเครื่องมือและวิธีการในการวัดผลที่หลากหลาย และผู้บริหารบางคนเห็นว่า ครูยังไม่สามารถออกแบบเครื่องมือการวัดผลการเรียนรู้ให้ตรงกับสิ่งที่ต้องการวัด ครูส่วนใหญ่มักนิยมวัดผลโดยการใช้ข้อสอบที่ซ้ำซาก ไม่ได้วัดผลจากการประเมินตามสภาพจริงที่ตัวเด็กนักเรียน ซึ่งแสดงให้เห็นว่า โรงเรียนยังไม่มีความพร้อมในด้านตัวป้อนก่อนการใช้หลักสูตร ซึ่งอาจทำให้การนำหลักสูตรไปใช้มีข้อจำกัด สอดคล้องกับ สมคิด พรหมจ้อย (2546) กล่าวว่า การประเมินหลักสูตรก่อนนำหลักสูตรไปใช้ เป็นการประเมินที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อตรวจสอบคุณภาพหลักสูตรฉบับร่าง ความเหมาะสมความเป็นไปได้ของหลักสูตรในการนำไปใช้ รวมทั้งตรวจสอบ โอกาสที่หลักสูตรนั้นจะประสบความสำเร็จ ซึ่งถ้ามีองค์ประกอบที่ดีก็ย่อมมีโอกาสสำเร็จสูง เสมือนว่าหลักสูตรนั้นได้บรรลุผลสำเร็จไปแล้วครั้งหนึ่ง ซึ่งการที่ผู้บริหารแต่ละคนมีความคิดเห็นแตกต่างกัน เนื่องจากผู้บริหารบางคนเป็นผู้บริหารที่ไม่ได้สังกัด โรงเรียน ไม่ได้เข้ามาติดตามการนิเทศการจัดการเรียนการสอนอย่างใกล้ชิด นอกจากนี้ด้านเนื้อหาสาระของหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของนักเรียน มีเนื้อหาสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร และเนื้อหาสาระของหลักสูตรมีความง่ายเหมาะสมกับวัยของนักเรียน ด้านสื่อการเรียนรู้ก่อนการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง ครูควรจะต้องมีความหลากหลายของสื่อการเรียนรู้และปริมาณของสื่อการเรียนรู้ต้องเพียงพอกับจำนวนนักเรียน โรงเรียนควรมีการเปิดสอนหลายระดับช่วงชั้น มีสื่อการเรียนรู้ให้เลือกใช้ได้อย่างเหมาะสมกับระดับสติปัญญาของผู้เรียน สอดคล้องกับ พัฒนาการณ์

ฉัตรวิโรจน์ (2545) ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทของครูในการส่งเสริมความรู้เศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่าครูมีบทบาทในการส่งเสริมความรู้เศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับต่ำ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติบทบาทของครู ได้แก่ เจตคติที่ดีต่อการจัดการเรียนการสอนเศรษฐกิจพอเพียง การสนับสนุนจากหน่วยงานเอกชน การสนับสนุนจากโรงเรียน และการปฏิบัติหน้าที่ของครูในการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนนั้น พบปัญหาในด้านผู้เรียนมากที่สุด รองลงมาคือด้านผู้บริหารและด้านเพื่อนร่วมงาน ซึ่งไม่สอดคล้องกับ สันติ พรหมจันทร์ (2546) ได้ทำการวิจัยเรื่องสภาพและปัญหาการดำเนินงานโครงการเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ในโรงเรียนแกนนำ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดขอนแก่นและจังหวัดเลย ผลการวิจัยพบว่า ข้าราชการครูในโรงเรียนแกนนำมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการดำเนินโครงการพบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ด้านที่มีระดับความคิดเห็นสูงกว่าด้านอื่นๆ คือ ด้านการบริหารจัดการ และด้านที่มีระดับความคิดเห็นต่ำที่สุดคือด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน การใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการศึกษาสามารถเสริมสร้างค่านิยมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงให้นักเรียนและชุมชนได้ด้วยวิธีการเรียนรู้แบบใช้โครงงานอาชีพ นักเรียนมีการใช้ง่ายอย่างประหยัด และใช้วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ในการปฏิบัติงานอย่างคุ้มค่า นอกจากนี้แล้วครูยังมีบทบาทในการส่งเสริมความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงให้กับนักเรียน การสอนเศรษฐกิจพอเพียง การสนับสนุนจากหน่วยงานเอกชน การสนับสนุนจากโรงเรียน สอดคล้องกับ นิรุติ ถึงนาค (2551) กล่าวไว้ว่าในการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การจัดการเรียนรู้ จำเป็นจะต้องพัฒนาบุคลากรด้านการศึกษาให้มีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงและสร้างแรงจูงใจในระบบการจัดการศึกษาให้บุคลากรเหล่านั้นสนใจและอยากที่จะปฏิบัติตนและปฏิบัติหน้าที่ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ครูคือบุคลากรอันดับแรกที่จะต้องพัฒนา เพราะครูถือว่าเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการถ่ายทอดความรู้ และปลูกฝังสิ่งต่างๆ ให้แก่เด็ก ดังนั้นครูจึงควรได้รับการส่งเสริมให้มีความรู้ ความเข้าใจในแก่นของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างลึกซึ้ง เพื่อให้สามารถถ่ายทอดและปลูกฝังปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างถูกต้อง ตลอดจนสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็กได้ ในการปลูกฝังให้เด็กรู้จักความพอเพียง ครูจะต้องเป็นผู้มีความพอเพียงที่เป็นแบบอย่างได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องมีสติในการเลือกรับข้อมูลต่างๆ ที่เข้ามา รู้จักเลือกรับและรู้จักต่อยอดองค์ความรู้ที่มีอยู่ หมั่นศึกษา เพิ่มพูนความรู้อย่างเป็นขั้นเป็นตอนไม่ก้าวกระโดดในการเลือกรับข้อมูลนั้น ต้องพิจารณารับและรู้จักแก้ไขปัญหอย่างเป็นขั้นเป็นตอน ประเมินความรู้และสถานการณ์อยู่ตลอดเวลา เพื่อให้เกิดความเข้าใจและเกิดความพร้อมที่จะรับมือกับสภาพและผลจากการเปลี่ยนแปลงในมิติต่างๆ ได้อย่างรอบคอบและระมัดระวัง เป้าหมายสำคัญของการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การจัดการเรียนรู้คือการทำให้เด็กรู้จักความพอเพียง ปลูกฝัง อบรม บ่มเพาะให้เด็กมีความสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม โดยสอดคล้องแนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นส่วนหนึ่ง

ของหลักสูตรและสาระเรียนรู้ต่างๆ เพื่อปลูกฝังให้เด็กรู้จักการใช้ชีวิตได้อย่างสมดุลตามแนวทาง เศรษฐกิจพอเพียง เห็นคุณค่าของทรัพยากรต่างๆ รู้จักอยู่ร่วมกับผู้อื่น รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และ แบ่งปัน มีจิตสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อม และเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมค่านิยมความเป็นไทย ท่ามกลาง ความเปลี่ยนแปลง รู้ว่าตนเองเป็นองค์ประกอบหนึ่งในสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของโลก การกระทำของคนย่อมมีผลและเชื่อมโยงกับสภาพแวดล้อมในโลกที่ตนเองเป็นสมาชิกอยู่ ซึ่ง การจะบรรลุเป้าหมายดังกล่าวข้างต้นได้ ครูจะต้องรู้จักบูรณาการและจัดการเรียนรู้ให้เด็กและ เยาวชนเห็นถึงความเชื่อมโยงในมิติต่างๆ ทั้งด้านสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจ ซึ่ง ความเป็นองค์รวมจะเกิดขึ้นได้ครูต้องใช้ความรู้และคุณธรรมเป็นปัจจัยสำคัญ นอกจากนี้ยัง สอดคล้องกับ กระทรวงศึกษาธิการ (2549) ในการส่งเสริมให้มีการขับเคลื่อนหลักปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียงไปสู่สถานศึกษาต่างๆ นั้นอาจจะใช้วิธี “เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา” ตามแนวพระราชดำริใน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช และที่สำคัญที่สุดครูต้องเข้าใจเรื่องปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงก่อน โดยเข้าใจว่าแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้น เป็นแนวคิดที่สามารถ เริ่มต้นและปลูกฝังได้ โดยผ่านการทำกิจกรรมต่าง ในโรงเรียน เช่น กิจกรรมการรักษาสิ่งแวดล้อม ในโรงเรียน การกำจัดขยะในโรงเรียน การสำรวจทรัพยากรของชุมชน ฯลฯ

เข้าใจ หมายถึงว่า ครูต้องมีความเข้าใจในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประพศิตนเป็น แบบอย่างที่ดี รู้จักพิจารณาและวิเคราะห์ว่าตนมีความไม่พอเพียงในด้านใดบ้าง รวมทั้งให้เด็กได้มี ส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาด้วย การวิเคราะห์ปัญหานี้ต้องดำเนินไปบนพื้นฐานของความรู้และ คุณธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณธรรมนั้นเป็นสิ่งที่ควรปลูกฝังให้เกิดขึ้นในใจเด็กให้ได้ก่อน โดย ผ่านกิจกรรมที่ครูจัดให้ในแต่ละโรงเรียน ครูน่าจะได้มาพิจารณาร่วมกันว่าจะเริ่มต้นปลูกฝังแนวคิด ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจากจุดไหน ด้วยกิจกรรมชนิดใด และอย่างไร หลังจากที่ครูได้ค้นหา กิจกรรมที่จะปลูกฝังแนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว ควรตั้งเป้าหมายของการจัดกิจกรรม ก่อนว่าจะปลูกฝังให้เด็กรู้จักพัฒนาตนเองได้อย่างไร โดยอาจเริ่มต้นจากกิจกรรมเล็กๆ ที่เด็กแต่ละ คนสามารถทำได้ก่อน เช่น การเก็บขยะ การประหยัดพลังงาน ฯลฯ ทั้งนี้ เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้ถึง ความเชื่อมโยงระหว่างปัจจัยที่ตนเองมีต่อสิ่งแวดล้อมภายนอกในด้านต่างๆ การสามัคคีกันใน กระบวนการหรือจะก่อประโยชน์อย่างยิ่งต่อการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนรู้

เข้าถึง หมายถึงว่า เมื่อครูเกิดความเข้าใจแล้วครูต้องคิดหาวิธีที่จะเข้าถึงเด็กโดยพิจารณา ดูว่าจะสอดแทรกกิจกรรมการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเข้าไปในวิถีคิดและในกลุ่มสาระต่างๆ ได้ อย่่างไรและโดยวิธีใด ทั้งนี้อาจจัดเป็นกิจกรรมกลุ่มให้นักเรียนได้ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ รู้จักแบ่ง หน้าที่กันตามความสามารถของแต่ละช่วงชั้น เช่น ในกิจกรรมการเก็บขยะเพื่อรักษาความสะอาด ของโรงเรียนนั้น กิจกรรมสำหรับช่วงชั้นที่ 1 คือ กิจกรรมสร้างความตระหนักในหน้าที่ของตน แต่ละบุคคล กิจกรรมสำหรับช่วงชั้นที่ 2 คือ กิจกรรมที่สนับสนุนให้เด็กช่วยกันเก็บขยะและนับขยะ โดยให้รู้จักการวิเคราะห์และรู้ถึงความเชื่อมโยงของตนเองกับสมาชิกคนอื่นๆ ในโรงเรียน กิจกรรม

สำหรับช่วงชั้นที่ 3 คือ กิจกรรมที่สอนให้เด็กรู้จักเชื่อมโยงกับชุมชนภายนอกรอบๆ โรงเรียน เช่น ให้เด็กรู้จักแบ่งแยกขยะ ร่วมมือกับชุมชนการรักษาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ที่โรงเรียนและชุมชนตั้งอยู่ด้วย และกิจกรรมสำหรับช่วงชั้นที่ 4 คือ กิจกรรมที่ทำให้เกิดการวางแผนจัดการสิ่งแวดล้อม เช่น ร่วมมือกับผู้นำชุมชนคิดหาวิธีให้คนรักความสะอาด หวงแหน ระวังสิ่งแวดล้อมที่ดีให้คงอยู่ การจัดการกิจกรรมลักษณะนี้ต้องเน้นให้มีส่วนร่วมของทุกฝ่ายโดยสถานศึกษาควรตั้งเป้าหมายให้เกิดการจัดการศึกษาตามแนวทางของเศรษฐกิจพอเพียงสอดแทรกเข้าไปในกระบวนการเรียนรู้ สอนให้เด็กพึ่งตนเองให้ได้ก่อน จนสามารถเป็นที่พึ่งของคนอื่นๆ ในสังคมได้ต่อไป

การพัฒนา หมายถึงว่า เมื่อครูมีความเข้าใจและสามารถสร้างกิจกรรมปลูกฝังปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเข้าถึงวิธีการปลูกฝังปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้เหมาะสมกับเด็กในแต่ละช่วงชั้นแล้วก็เข้าสู่กระบวนการพัฒนาด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ สำหรับแนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อปลูกฝังปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาให้ผู้เรียนมีความพอเพียง มีเหตุผล มีคุณธรรม รู้จักคิดในทางที่ดี มีสติปัญญา และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข สอดคล้องกับ ประจักษ์นาหนองคูม (2543) ได้ทำการวิจัยเรื่องการดำเนินงาน โครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริของโรงเรียนแกนนำโครงการเศรษฐกิจพอเพียง ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า การเตรียมความพร้อมของโรงเรียนด้านบุคลากรนั้นผู้บริหารโรงเรียนให้การสนับสนุนและให้ความสำคัญของโครงการ นักเรียนให้ความร่วมมือและสนใจที่จะเรียนรู้ รวมทั้งอาจารย์และบุคลากรอื่นในโรงเรียนมีความเข้าใจในเนื้อหาและวิธีการดำเนินงานเป็นอย่างดี สนใจและเข้ามามีส่วนร่วมเป็นสมาชิกของโครงการและในด้านความพร้อมการบริหารจัดการพบว่า โดยภาพรวมโรงเรียนมีความพร้อมด้านสถานที่ ทรัพยากร ส่วนการจัดรายวิชาที่ร่วมโครงการนั้น โรงเรียนสามารถจัดได้หลากหลายและมีประสิทธิภาพ รวมทั้งสามารถจัดเวลาเรียนได้เหมาะสมกับเนื้อหา สอดคล้องกับ วินัย ประวันนา (2544) ได้ทำการวิจัยเรื่องรูปแบบการดำเนินการและปัญหาการดำเนินการตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนแกนนำ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่าด้านความร่วมมือร่วมใจของบุคลากร รายการที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือบุคลากรในโรงเรียนทุกคนให้ความร่วมมือในกิจกรรมดำเนินการตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง สอดคล้องกับ พัฒนาการณ์ ฉัตรวิโรจน์ (2545) ได้ทำการวิจัยเรื่องบทบาทของครูในการส่งเสริมความรู้เศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น ซึ่งผลการศึกษาปัจจัยคุณลักษณะส่วนบุคคลด้านแนวคิด ผลการวิจัยพบว่าความเข้าใจเกี่ยวกับเป้าหมายเศรษฐกิจพอเพียงของครูส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับ สันติพรหมจันทร์ (2546) ได้ทำการวิจัยเรื่องสภาพและปัญหาการดำเนินงาน โครงการเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ในโรงเรียนแกนนำ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น และจังหวัดเลย ผลการวิจัยพบว่าด้านการสร้างความคิดรวบยอดที่ตรงกันเรื่องผู้บริหารให้การสนับสนุนและให้ความสำคัญกับการดำเนินโครงการมีค่าเฉลี่ยสูงสุด และด้าน

การสร้างเครือข่ายการทำงานเรื่องผู้ปกครองนักเรียนให้ความสำคัญและสนับสนุนให้นักเรียนร่วมกิจกรรมของโครงการมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา การที่ปรากฏผลเช่นนี้อาจเป็นเพราะการประชาสัมพันธ์นโยบายการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาของโรงเรียนต่อผู้ปกครองและชุมชนมีการปฏิบัติได้ไม่ดีเท่าที่ควร โดยเฉพาะการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ การสร้างความตระหนักต่อบทบาทของผู้ปกครองและชุมชนต่อการมีส่วนร่วมในการนำหลักแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติอย่างจริงจังในการบริหารจัดการศึกษา เพราะรูปแบบการประชาสัมพันธ์ส่วนใหญ่ที่โรงเรียนกระทำมักเป็นการส่งเอกสารผ่านไปกับนักเรียน เช่น หนังสือเชิญประชุม วารสาร แผ่นพับ หรือจดหมายข่าว เป็นต้น ซึ่งหาได้เกิดผลตามที่ต้องการไม่ เพราะพื้นฐานโดยทั่วไปของผู้ปกครองและชุมชนส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ซึ่งน่าจะเป็นจุดอ่อนในการสร้างความรู้ความเข้าใจผ่านทางเอกสารที่มีศัพท์ใหม่ๆ ทางวิชาการ ซึ่งต้องอาศัยพื้นฐานความรู้เฉพาะสาขาที่สูงขึ้น การประกอบอาชีพซึ่งส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร หรือรับจ้าง โดยเฉพาะภาคเกษตรที่อาศัยฤดูกาล ซึ่งมีปัญหาเรื่องผลผลิตตกต่ำ ราคาไม่แน่นอน อาชีพรับจ้าง ซึ่งต้องทำงานแข่งเวลาและฤดูกาล โอกาสที่จะมาร่วมกิจกรรมการบริหารจัดการศึกษาเป็นเรื่องที่ลำบากมาก ประกอบกับราคาผลผลิตทางการเกษตรที่ตกต่ำขึ้นลงไม่แน่นอน รายได้ขั้นต่ำของอาชีพถูกจ้างที่ไม่สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจในภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจของประเทศไทยในปัจจุบัน อันนำมาซึ่งค่าครองชีพที่สูงขึ้น จึงเป็นอุปสรรคในการให้การสนับสนุนงบประมาณต่อทางโรงเรียน การมีค่านิยมแบบดั้งเดิมที่ว่าจัดการศึกษาเป็นหน้าที่ของโรงเรียน และกรรมการสถานศึกษาและนักเรียนต้องได้รับการสอนวิชาการในห้องเรียนมากกว่าปฏิบัติล้วนส่งผลต่อการใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารจัดการศึกษา ด้วยเป็นยุทธศาสตร์ใหม่ของกระทรวงศึกษาธิการที่เริ่มนำสู่การจัดการเรียนการสอนในปี พ.ศ. 2550 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2550) ที่มุ่งให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งในโรงเรียนและชุมชนนำสู่การปฏิบัติ เน้นกิจกรรมปฏิบัติจริงเป็นสำคัญ ซึ่งตรงกันข้ามกับค่านิยมของการเป็นผู้ตามมากกว่าเป็นผู้นำ ประกอบกับเงื่อนไขด้านพื้นฐานความรู้ การประกอบอาชีพที่มีข้อจำกัดเรื่องเวลาและรายได้ จึงนำมาซึ่งความไม่มั่นใจในการที่จะเข้ามาเป็นคณะทำงานการดำเนินกิจกรรมกับทางโรงเรียน โดยเฉพาะการลูกกลมของวัฒนธรรมตะวันตกและโลกยุคโลกาภิวัตน์ที่มีการแข่งขันสูงได้ขยายเข้าสู่ชนบททำลายวิถีชีวิตแบบเก่าที่เป็นรากเหง้าทางวัฒนธรรม จนปรับตัวไม่ทันก่อให้เกิดปัญหาวิกฤตทางเศรษฐกิจและสังคมดังปัจจุบัน ซึ่งถือเป็นอุปสรรคส่วนหนึ่งต่อการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามการศึกษาครั้งนี้ และในส่วนของโรงเรียนเช่นกันปัญหาเรื่องภารกิจที่เพิ่มขึ้นของครูนอกจากการสอน การไม่มั่นใจในบทบาทของครูในการถ่ายทอดความรู้และลงสู่กิจกรรมการปฏิบัติด้วยการผลัดภาระให้กับผู้บริหารหรือครูผู้รับผิดชอบโครงการ ซึ่งเป็นบุคคลกลุ่มแรกที่ได้รับการอบรมเพื่อมาขยายผลต่อเพื่อนครูว่าไม่ใช่งานที่ตนเองรับผิดชอบโดยตรง การที่ผู้บริหารไม่ลงสู่การปฏิบัติร่วมกับ

คณะทำงานอย่างจริงจัง ขาดการนิเทศ ติดตามอย่างต่อเนื่องจริงจังทั้งจากหน่วยงานต้นสังกัดและ คณะกรรมการของโรงเรียน โดยเฉพาะการขาดการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐและหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้อง ชุมชน และภาคเอกชนในการดำเนินงานจึงส่งผลกระทบต่อการศึกษาที่โรงเรียนจะนำแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่ผู้ปกครองและชุมชนโดยตรง ส่วนใหญ่ทำได้แค่ประชาสัมพันธ์ตามรูปแบบเก่าๆ หรือไม่ก็เชิญให้ผู้ปกครองหรือชุมชนเข้ามาหาตนเอง ซึ่งเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยากและปฏิบัติได้น้อยดังที่กล่าวข้างต้น จึงส่งผลกระทบต่อระดับสภาพการใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารจัดการศึกษา ในเรื่องการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนตามการศึกษาครั้งนี้ ซึ่ง สอดคล้องกับ วินัย ประวันนา (2543) ได้ทำการวิจัยเรื่องรูปแบบการดำเนินการและปัญหา การดำเนินการตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนแกนนำ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดขอนแก่น ในด้านความร่วมมือร่วมใจของบุคลากรที่พบว่าปัญหาด้านความร่วมมือร่วมใจของบุคลากรที่เป็นปัญหามากที่สุดคือบุคลากรและชุมชน ไม่ค่อยให้การสนับสนุนและให้ความร่วมมือเท่าที่ควร ทั้งนี้เนื่องจากปัจจุบัน โลกเจริญด้วยเทคโนโลยีใหม่ๆ ผู้ปกครองและนักเรียนจึง คิดคำนิยมตามสังคมใหม่ๆ จนลืมการเกษตรอันเป็นพื้นฐานการดำรงชีวิตของตนเอง นอกจากนี้ หน่วยงานก็ได้ประชาสัมพันธ์ให้ความรู้แก่ชุมชน ทำให้การสนับสนุนมีน้อย รวมทั้งผู้บริหารบาง โรงเรียนก็ไม่ได้วางแผนปฏิบัติเอาไว้อย่างจริงจัง ในขณะที่เดียวกันครูก็คิดว่านอกจากจะรับภาระ กระบวนการเรียนการสอนแล้ว ยังถือว่ามีภารกิจเพิ่มเติม ทำให้เวลาน้อยในการร่วมกิจกรรมใน ลักษณะนี้ สอดคล้องกับ ณรงค์ฤทธิ์ คอนศรี (2543) ได้ทำการวิจัยเรื่องสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการบริหารการจัดการจัดการเรียนรู้อตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ โดยผลการศึกษาปัญหาการดำเนินงานในภาพรวม พบว่า การติดตาม ประเมินผลการดำเนินงานตามโครงการของผู้บริหาร การดำเนินงานของ ครูผู้สอนตามโครงการ การประเมินผลการดำเนินงานครูผู้สอนของผู้บริหารมีปัญหาอยู่ในระดับ มาก และเมื่อพิจารณาด้านการเตรียมความพร้อมบุคลากรที่จะเข้าร่วม โครงการเพื่อรับทราบนโยบาย การดำเนินงาน และเรื่องการวางแผนการใช้งบประมาณในการจัดโครงการเศรษฐกิจพอเพียงมี ปัญหาอยู่ในระดับมาก

3. ด้านเนื้อหาสาระของบทเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ เนื้อหาสาระในหลักสูตรสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร และ เนื้อหาสาระในหลักสูตรสอดคล้องกับวิถีชีวิตของนักเรียน ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ เนื้อหา สาระในหลักสูตรมีความง่ายเหมาะสมกับวัยของนักเรียน และเนื้อหาสาระในหลักสูตรมี ความเหมาะสมในการนำไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนการสอน การวิจัยปรากฏผลดังกล่าวข้างต้น สอดคล้องกับ ชาลิต จันทร์ศรี (2550) ได้ทำการวิจัยเรื่องสาระการเรียนรู้ที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ตาม แนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงใน โรงเรียนตามความคิดเห็นของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่

การศึกษามหาสารคาม เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า 1) สาระการเรียนรู้ทั่วไปที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายสาระพบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด 4 สาระ คือ เงื่อนไขคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์ สุจริต ด้านความขยัน ด้านความแบ่งปันและด้านความอดทน ส่วนสาระการเรียนรู้อื่นๆ อยู่ในระดับมากทุกสาระการเรียนรู้

2) สาระการเรียนรู้เฉพาะช่วงชั้นที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับช่วงชั้นที่ 1 โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายสาระการเรียนรู้พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด 2 สาระการเรียนรู้คือการทำความสะอาดร่างกาย และการใช้สิ่งของที่มีอย่างประหยัดและคุ้มค่า ส่วนสาระการเรียนรู้อื่นๆ อยู่ในระดับมากทุกสาระการเรียนรู้ 3) สาระการเรียนรู้เฉพาะช่วงชั้นที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับช่วงชั้นที่ 2 โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายสาระการเรียนรู้พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด 1 สาระการเรียนรู้คือชีวิตมีคุณค่าภูมิปัญญาของชุมชน ส่วนสาระการเรียนรู้อื่นๆ อยู่ในระดับมากทุกสาระการเรียนรู้

4) สาระการเรียนรู้เฉพาะช่วงชั้นที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับช่วงชั้นที่ 3 โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายสาระการเรียนรู้พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด 3 สาระการเรียนรู้ คือบ้านคือวิหารของเรา ชีวิตสดใสในชุมชนน่าอยู่และการปลูกพืชผักสวนครัวในกระถาง ส่วนสาระการเรียนรู้อื่นๆ อยู่ในระดับมากทุกสาระการเรียนรู้ 5) สาระการเรียนรู้เฉพาะช่วงชั้นที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับช่วงชั้นที่ 4 โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายสาระการเรียนรู้พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด 2 สาระการเรียนรู้คือคำประพันธ์เพื่อชีวิตและการจัดการทรัพยากรด้วยเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนสาระการเรียนรู้อื่นๆ อยู่ในระดับมากทุกสาระ และ 6) ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับสาระการเรียนรู้ที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ช่วงชั้นที่ 1 คือวัฒนธรรมไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีสารสนเทศ ช่วงชั้นที่ 2 คือภาษาอังกฤษกับเศรษฐกิจพอเพียงและการปลูกผักสวนครัวรั้วกินได้ช่วงชั้นที่ 3 คือ การรู้จักสามัคคีและการอยู่ดีกินดี และช่วงชั้นที่ 4 คือ จิตสำนึกสาธารณะ สอดคล้องกับ วิไลรัตน์ หยค้อย (2552) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงใน 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 อำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา ผลการวิจัยพบว่าการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการต้องมีเนื้อหาสาระที่ประกอบด้วยความปลอดภัย ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว เงื่อนไขความรู้ เงื่อนไขคุณธรรม ให้ความสำคัญตามมาตรฐานการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ที่เน้นการให้ความสำคัญของการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร เพื่อให้นักเรียนเห็นความสัมพันธ์ระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นและสาระการเรียนรู้ เพราะจะทำให้ นักเรียนเกิดความรักและเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น อนึ่งสาระการเรียนรู้ต้องประกอบด้วยหน่วยการเรียนรู้ 4 หน่วยคือ 1) ยึดมั่นความพอเพียง หน่วยนี้จะศึกษาความหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ระบบและวิธีการของเศรษฐกิจพอเพียง แผนภูมิรูปภาพ เกษตรทฤษฎีใหม่

การวิเคราะห์ความจากรื่องที่อ่าน การพูดอภิปราย แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียง การจัดทำแผนผังความคิดเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง การนำเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในครอบครัว ประโยชน์ของการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในครอบครัว 2) ทรัพยากรมีคุณค่า รักษาไว้ให้สมดุล หน่วยนี้จะศึกษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น การวิเคราะห์ความคิดเห็นจากรื่องที่ฟังและอ่าน การพูดอภิปราย แสดงความคิดเห็นสภาพปัญหาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน แนวทางการแก้ปัญหาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน การวาดภาพตามจินตนาการเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน 3) ใช้จ่ายพอเพียง หลีกเลี่ยงการเป็นหนี้ หน่วยนี้จะศึกษาความหมายของสหกรณ์ ระบบและวิธีการของสหกรณ์ในโรงเรียน ประเภทของสหกรณ์ การจัดตั้งสหกรณ์ สำรวจสินค้าและราคาจำหน่ายในสหกรณ์โรงเรียน การแนะนำสินค้าในชุมชน การพูดอภิปรายแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่น การทำบัญชีรายรับ - รายจ่าย การวางแผนในการใช้จ่ายในครอบครัว และ 4) ภูมิปัญญามีคุณค่า ควรเชิดชูชุมชน หน่วยนี้จะศึกษาการสัมภาษณ์วิทยากรในท้องถิ่นเกี่ยวกับ 1 ตำบล 1 ผลิตภัณฑ์ การเขียนบันทึกผลการสัมภาษณ์ มารยาทในการฟัง การพูด การพูดแสดงความคิดเห็น การทำบัญชีคำนวณต้นทุน กำไรจากผลิตภัณฑ์ การใช้ทรัพยากรในการผลิตและการบริโภคอย่างประหยัด คุ่มค่าและมีคุณภาพ ความหมายของปัจจัยที่เป็นแรงจูงใจให้ผู้ผลิตและผู้บริโภคตัดสินใจใช้ทรัพยากร หลักการเบื้องต้นในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการผลิตและการบริการ หลักกรรมในการผลิตและบริโภค การวาดภาพระบายสีเกี่ยวกับ 1 ผลิตภัณฑ์ 1 ตำบล การสรุปความ แสดงความคิดเห็นจากรื่องที่อ่าน ความหมายของภูมิปัญญาไทย ประเภทของภูมิปัญญาไทย การเขียนประวัติโดยย่อของภูมิปัญญาประเภทบุคคลในชุมชน การเขียนประวัติโดยย่อของภูมิปัญญาประเภทบุคคลในชุมชนเป็นภาษาอังกฤษ สอดคล้องกับ ชวลิต จันทรศรี (2551) ได้ทำการวิจัยเรื่องสาระการเรียนรู้ที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนตามความคิดเห็นของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า สาระการเรียนรู้ทั่วไปที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากนโยบายการเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการที่ต้องการให้เกิดเป็นรูปธรรม โดยการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นหลักนำไปสู่แนวทางการแก้ปัญหาทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นปัญหาสังคม เศรษฐกิจหรือการเมือง สอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550) จึงทำให้โรงเรียนในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการได้ตระหนักและสนองนโยบายของหน่วยเหนือ โดยในส่วนของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดจุดเน้นให้มีการปรับปรุงหลักสูตรและกระบวนการจัดการเรียนรู้สอดแทรกหลักคุณธรรมนำความรู้ และการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงพัฒนาครูไปสู่การจัดหลักสูตรและประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการเรียนการสอนสอดแทรกหลักคุณธรรมจริยธรรม อีกทั้งสังคมไทยในปัจจุบันกำลังเกิดวิกฤตทางด้านคุณธรรม จริยธรรม จึงอาจ

เป็นเหตุผลให้ครูเห็นว่าสาระการเรียนรู้ตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยรวมอยู่ในระดับมาก ด้านสาระการเรียนรู้เฉพาะช่วงชั้นที่ 1 ถึงช่วงชั้นที่ 4 ที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยรวมอยู่ในระดับมากทุกช่วงชั้น ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากสาระการเรียนรู้เฉพาะช่วงชั้นที่กำหนดไว้ในแต่ละช่วงชั้นมีความจำเป็นและมีความเหมาะสมกับวัยของแต่ละช่วงชั้น สอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของท้องถิ่น อีกทั้งสาระการเรียนรู้เฉพาะช่วงชั้นได้ผ่านการวิเคราะห์ สังเคราะห์จากผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ ผ่านการทดลองใช้และนำมาใช้ในสถานศึกษา ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินการพัฒนาอย่างเป็นระบบ เริ่มจาก 1) วิเคราะห์หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม 2) วิเคราะห์สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์ มาตรฐานและมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น ส.3.1 เข้าใจและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในการผลิต และการบริโภคการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า รวมทั้งเข้าใจหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพ 3) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของสาระ มาตรฐาน มาตรฐานการเรียนรู้ ช่วงชั้นในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับหลักแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง 4) จัดทำมาตรฐานการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงรายปี 5) กำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังและสาระการเรียนรู้ 6) จัดทำหน่วยการเรียนรู้บูรณาการเศรษฐกิจพอเพียง และ 7) จัดทำแผนการเรียนรู้ ซึ่งคณะทำงานบูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอน (2549) สอดคล้องกับผลการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ (2550) ที่พบว่าผลการดำเนินงานในเรื่องบูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอนได้ผลผลิตหลักคือหน่วยการเรียนรู้และแผนการเรียนรู้ที่เน้นกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมและปลูกฝังวิธีการคิดและการปฏิบัติตนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้คุณธรรมนำความรู้เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคนให้ก้าวหน้าไปพร้อมกับความสมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน จึงเป็นเหตุผลให้หน่วยการเรียนรู้ที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับทุกช่วงชั้น โดยรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้อง สุวกิจ ศรีปัดดา (2549) ได้ทำการวิจัยเรื่องการประยุกต์หลักการจัดการธุรกิจตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจชุมชน ผลการวิจัยพบว่าระดับความเป็นไปได้ในการประยุกต์หลักการจัดการเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจชุมชนทั้งโดยรวมและจำนวนตามลักษณะของกิจการอยู่ในระดับมาก แนวปฏิบัติที่เป็นไปได้สูงและควรปฏิบัติอย่างมากคือต้องประกอบด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้เกี่ยวข้อง โดยสาระการเรียนรู้ต้องมีเงื่อนไขคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์ สุจริต ด้านความขยัน ด้านการแบ่งปันและด้านความอดทน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากบุคลากรส่วนใหญ่เป็นครู เห็นว่าในปัจจุบันพฤติกรรมนักเรียนด้านคุณธรรม จริยธรรมมีน้อย อีกทั้งมีการรับวัฒนธรรมจากตะวันตกเข้ามาจากกระแสโลกาภิวัตน์ ทำให้นักเรียนเลียนแบบวัฒนธรรมตะวันตก เช่น การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร การใช้โทรศัพท์มือถือ เป็นต้น ดังนั้นนักเรียนจึงควรได้รับการส่งเสริมพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรมอย่าง

จริงจังกจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยการบูรณาการร่วมกันกับผู้ปกครองนักเรียน ผู้นำชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น วัด เป็นต้น

3.1 ด้านสื่อการเรียนรู้ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ

พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีสื่อการเรียนรู้ที่ทำได้ง่ายในท้องถิ่น และมีสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมสอดคล้องกับเนื้อหาสาระในหลักสูตร ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ มีสื่อการเรียนรู้ที่มีความหลากหลาย และมีสื่อการเรียนรู้เพียงพอให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้า ผลการวิจัยที่ปรากฏเช่นนี้ สอดคล้องกับ วิไลรัตน์ หยค้อย (2552) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงใน 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 อำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา ผลการวิจัยพบว่าด้านสื่อและแหล่งเรียนรู้มีแนวคิดในการศึกษาเอกสาร โดยต้องใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย ทั้งบุคคลากร แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น เอกสาร สิ่งพิมพ์ อุปกรณ์การเรียน อินเทอร์เน็ต ตัวอย่างของจริง ซึ่งแม้สื่อบางประเภทจะมีต้นทุนของการผลิตสูง แต่ส่งผลตอบแทนด้านการสร้างปัญญาแก่ผู้เรียนได้อย่างคุ้มค่า ประการสำคัญควรนำนักเรียนไปศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ภายนอกโรงเรียนจากแหล่งเรียนรู้จริงๆ เป็นการนำชุมชนและภูมิปัญญาเข้าสู่ระบบการศึกษาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ยั่งยืน สอดคล้องกับ สันติ พรหมจันทร์ (2546) ได้ทำการวิจัยเรื่องสภาพปัญหาการดำเนินงานโครงการเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ในโรงเรียนแกนนำ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น และจังหวัดเลย โดยผลการศึกษาสภาพการดำเนินงานโครงการจากข้าราชการครูโรงเรียนแกนนำจังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า ด้านที่มีระดับความคิดเห็นต่ำที่สุดคือ ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ส่วนจังหวัดเลย พบว่าด้านทรัพยากรสารสนเทศและสื่อการเรียนรู้ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการประชาสัมพันธ์ ความรู้ ข่าวสาร และจัดทำเอกสารเผยแพร่ประชาสัมพันธ์มีระดับความคิดเห็นต่ำที่สุด

3.2 ด้านสิ่งแวดล้อม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ

พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนที่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน และมีการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ มีวิทยากรในท้องถิ่นที่สามารถให้ความรู้กับนักเรียนตามหลักสูตร สอดคล้องกับ สมศักดิ์ ลาติ (2543) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาการดำเนินงาน โครงการเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุดรธานี ผลการวิจัยพบว่า ด้านบริบทหรือสภาพสิ่งแวดล้อมของโครงการมีความเหมาะสม โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งได้แก่ปัจจัยเบื้องต้นของโครงการ เช่น สภาพแวดล้อมของพื้นที่โครงการ นโยบายการดำเนินงาน การจัดสรร

พื้นที่และแหล่งน้ำ และการมีส่วนร่วมของชุมชน การสนับสนุนงบประมาณ และทรัพยากรในการดำเนิน โครงการตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับ ผลงานวิจัยของ กิรติวัฒน์ อักเส (2543) ได้ทำการวิจัยเรื่องการดำเนินงานตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น : กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านห้วยชัน ผลการวิจัยพบว่า สภาพการดำเนินงานตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนบ้านห้วยชันปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จของโครงการเศรษฐกิจพอเพียง ปัจจัยต่างๆ คือสภาพทางภูมิศาสตร์ของโรงเรียนอยู่ในสภาพที่เหมาะสมกับการเกษตรและมีน้ำใช้เพื่อเกษตรได้ตลอดปี และสอดคล้องกับ ประจักษ์ นานาหนองคูม (2543) ได้ทำการวิจัยเรื่องการดำเนินงานโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริของโรงเรียนแก่นนำโครงการเศรษฐกิจพอเพียง ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น โดยผลการศึกษาค้นคว้าเตรียมความพร้อมของโรงเรียนแก่นนำเศรษฐกิจพอเพียงด้านความพร้อมด้านบริหารจัดการ โดยภาพรวมพบว่าทุกโรงเรียนมีความพร้อมด้านสถานที่ ทรัพยากรดินและน้ำมีมากและเหมาะสม และมีประสิทธิภาพ การจัดการเวลาเรียนได้เหมาะสมกับ เนื้อหารายวิชาที่ร่วมโครงการ สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และงานวิจัยของ ณรงค์ฤทธิ์ ดอนศรี (2543) ได้ทำการวิจัยเรื่องสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการบริหารจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ ตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ โดยผลการศึกษาด้านการเตรียมความพร้อมของโรงเรียน เรื่องการเตรียมพื้นที่ปฏิบัติโครงการมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก จากผลการศึกษาดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการเตรียมพื้นที่เพื่อจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษา จึงเป็นพื้นฐานสำคัญต่อสถานศึกษาที่จะนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการบริหารจัดการศึกษาในระยะต่อมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งได้ตระหนักในเรื่องการเตรียมความพร้อมของอาคาร สถานที่ และสภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษาเพื่อพร้อม และเอื้อต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จึงมีผลต่อระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารจัดการศึกษาของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา อำเภอบ้านฝางในครั้งนี้อยู่ในระดับสูงกว่าด้านอื่นๆ สอดคล้องกับ นันทา ชูติแพทย์วิภา (2545) ได้ทำการวิจัยเรื่องผลการจัดการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผลการวิจัยพบว่านักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีทักษะการจัดการสิ่งแวดล้อมและมีจิตสำนึกต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน สอดคล้อง ปรีชา ศรีลับขวา (2554) ได้ทำการวิจัยเรื่องสภาพการใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารจัดการศึกษาของโรงเรียนในอำเภอบ้างฝาง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1 ผลการศึกษาดังกล่าวสนองต่อพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545 หมวด 4 แนวการจัดการศึกษามาตรา 24 (5) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อมสื่อการเรียนและอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิด

การเรียนรู้และมีความรอบรู้ (6) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ และมาตรา 25 รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบอย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546) และสอดคล้องกับแนวทางการดำเนินงานตามนโยบายการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการด้านการจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ส่งเสริมและพัฒนาบรรยากาศคุณธรรม เช่น การทำบุญ การบริจาค การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา การยกย่องส่งเสริมผู้กระทำความดี ส่งเสริมการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างของผู้บริหาร ครู และบุคลากร มีการจัดโครงการ กิจกรรมส่งเสริมการประพฤติตน และการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จากผลการศึกษาที่มีระดับการใช้มาก อาจเป็นเพราะหลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางพระราชดำริที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชทานให้พสกนิกรนำไปเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ในสภาวะวิกฤตเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งหน่วยงานองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนได้น้อมนำมาเป็นแนวทางในการกำหนดเป็นนโยบายอย่างแพร่หลาย เพื่อให้บุคลากรในสังกัดและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้ยึดถือปฏิบัติ โดยเฉพาะในสถานศึกษาที่กระทรวงศึกษาธิการระบุไว้ชัดเจนเลยว่าการที่จะบรรลุเป้าหมายในการจัดการศึกษาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ครูเป็นบุคคลสำคัญในการถ่ายทอดความรู้และปลูกฝังหลักคิดต่างๆ ให้แก่เด็กโดยตรง เข้าใจอย่างถูกต้องสามารถวิเคราะห์ความพอเพียงไม่พอเพียงของตนเองและครอบครัวได้ ซึ่งไม่สอดคล้องกับพัฒนาการ ณัฏวิโรจน์ (2545) ได้ทำการวิจัยเรื่องบทบาทของครูในการส่งเสริมความรู้เศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่าบทบาทของครูในด้านการสอนความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง โดยภาพรวมมีบทบาทอยู่ในระดับต่ำ แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ครูส่วนใหญ่ได้สอนความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง โดยจัดกิจกรรมยกย่องนักเรียนที่ทำความดีสูงกว่ารายข้ออื่นๆ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยสภาพการใช้ต่ำสุดคือสภาพแวดล้อมอาคาร สถานที่ และภูมิทัศน์ภายในสถานศึกษามีความเหมาะสมต่อการเป็นแหล่งเรียนรู้ และมีลักษณะของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม สถาปัตยกรรมของท้องถิ่นและของชาติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เมื่อเปรียบเทียบกับรายการในข้ออื่นๆ เหตุที่เป็นเช่นนี้ การจัดสรรงบประมาณของภาครัฐ หน่วยงานต้นสังกัดมีน้อยไม่ทั่วถึง การสนับสนุนจากชุมชน หน่วยงานองค์กรในชุมชนมีน้อย และไม่เท่าเทียมกัน จึงส่งผลกระทบต่อพัฒนาสภาพแวดล้อม อาคาร สถานที่ และภูมิทัศน์ของโรงเรียน ซึ่งไม่อาจปฏิเสธได้ว่าการพัฒนาในเรื่องดังกล่าวต้องอาศัยงบประมาณเป็นฐานในการดำเนินงาน ประกอบกับโรงเรียนส่วนใหญ่ในอำเภอบ้านฝางเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งได้รับงบประมาณจัดสรรประเภทเงินอุดหนุนรายหัวตามจำนวนเด็กแต่ละปี การศึกษา มีจำนวนไม่เพียงพอต่อการจัดสรรลงสู่โครงการ โดยเฉพาะเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคคลหลายฝ่ายและบางกิจกรรมของเศรษฐกิจพอเพียง โดยเฉพาะกิจกรรมผู้การปฏิบัติภาคสนาม เช่น เกษตรทฤษฎีใหม่จะต้องอาศัยงบประมาณ

สนับสนุนเป็นจำนวนมากพอสมควร และโรงเรียนในอำเภอบ้านฝางไม่มีโรงเรียนใดที่เข้าโครงการตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงในระยะเริ่มต้น จึงไม่มีตัวอย่างที่จะศึกษาเพื่อพัฒนาสภาพแวดล้อมอาคารสถานที่ และภูมิทัศน์ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งต้องเดินทางไปศึกษายังแหล่งเรียนรู้อื่น ซึ่งกระทบต่องบประมาณที่มีน้อยอยู่แล้ว ด้วยบทบาทของครูในการจัดการสอนความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับต่ำ เพราะบทบาทมักขึ้นอยู่กับผู้บริหารและครูผู้รับผิดชอบโครงการ ส่วนมีผลทำให้การจัดสภาพแวดล้อมอาคาร สถานที่ และภูมิทัศน์ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีสภาพการใช้ต่ำจากข้ออื่นๆ

3.3 การจัดการใช้หลักสูตร ในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตาม

หน่วยการเรียนรู้ในหลักสูตร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ นักเรียนมีความสนใจในการเรียนรู้ นักเรียนมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมชั้นเรียน และนักเรียนมีความสามัคคีกันในการทำงานเป็นกลุ่ม ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ครูจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในชั้นเรียนสอดคล้องตามหน่วยการเรียนรู้ในหลักสูตรและครูและนักเรียนมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ในชั้นเรียน การที่ผลการวิจัยปรากฏเช่นนี้เป็นเพราะการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นวิถีเกษตรตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกำหนดให้ผู้เรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานได้เรียนเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นที่ตนอาศัยอยู่ การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับผู้เรียน สอดคล้องกับ วิไลรัตน์ หยด้อย (2552) การพัฒนาหลักสูตรบูรณาการตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงใน 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 อำเภอลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา ว่า เนื้อหาของหลักสูตรท้องถิ่นวิถีเกษตรตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการนำภูมิปัญญาที่มีอยู่ในท้องถิ่นและทำการเกษตรในท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน โดยการนำนักเรียนไปเรียนกับครูภูมิปัญญาให้ฝึกทักษะการปฏิบัติงานจริงและเรียนรู้วิถีชีวิตของภูมิปัญญา นักเรียนจะได้เรียนรู้การดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่น เกิดความภาคภูมิใจและสามารถนำไปเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตต่อไป และยังสอดคล้องกับ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534) ได้เสนอว่าหลักสูตรระดับท้องถิ่นควรสนองต่อสภาพและความต้องการของท้องถิ่นว่า หลักสูตรระดับท้องถิ่นที่ดีที่โรงเรียนจัดทำและพัฒนาขึ้น เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ชีวิต สภาพเศรษฐกิจ สภาพสังคม ตามที่ปรากฏจริงในท้องถิ่นนั้นควรมีเนื้อหาสาระและวัตถุประสงค์จำเป็น 5 ประการ คือ 1) เป็นสภาพชีวิต สภาพเศรษฐกิจและสภาพสังคมจริงของท้องถิ่น 2) เป็นสภาพปัญหา ความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครอง และประชาชนในท้องถิ่น 3) ใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเป็นฐานสำคัญเพื่อพัฒนาชีวิต เศรษฐกิจ และสังคมของท้องถิ่นได้ดีขึ้น 4) ช่วยให้นักเรียนรู้จักสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นมีความรักท้องถิ่นและมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นให้มีสภาพดีขึ้น 5) ส่งเสริมความเป็นเลิศทางวิชาการแก่นักเรียนเฉพาะกลุ่มที่มีความต้องการได้รับ

การพัฒนาให้มีศักยภาพสูงสุด สอดคล้องกับ กชกร ชิมะวงศ์ (2547) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรเพื่อท้องถิ่นระดับโรงเรียนในพื้นที่อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ความตั้งใจในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นคือการเชื่อมโยงกระบวนการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนกับวิถีชีวิตชุมชนให้นักเรียนมีความรักและผูกพันกับท้องถิ่นที่ตัวเองอาศัยอยู่ แต่บางโรงเรียนก็ได้ทำให้ความตั้งใจของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นบิดเบี้ยวออกไป กลับกลายเป็นมุ่งเน้นที่ผลผลิตที่มีมูลค่าสามารถมองเห็นหรือจับต้องได้แทน นอกจากนั้นนักเรียนส่วนใหญ่ก็ยังไม่สามารถเล่าเรื่องราวความเป็นมาของเรื่องที่ตนเองเรียนได้ นักเรียนที่ได้เข้าเรียนกับภูมิปัญญาสามารถนำความรู้ที่ได้ถ่ายทอดให้กับเพื่อนและน้อง รวมไปถึงการเขียนเล่าเป็นหนังสือถ่ายทอดความรู้ที่ตนเองได้รับมา ซึ่งแต่ละคนได้เขียนบรรยายความประทับใจของตนเอง แต่ละคนมีความสุขที่ได้เข้าเรียนกับภูมิปัญญาเพราะไม่ใช่แค่ความรู้ แต่สร้างความคิดสำหรับการดำเนินชีวิตของตนเองในอนาคต สอดคล้องกับ นิคม ชมพูลง (2545) ได้กล่าวว่า การจัดทำและพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นให้สอดคล้องอำนาจประโยชน์ต่อนักเรียนในการพัฒนาคุณภาพชีวิต อาชีพ เศรษฐกิจ สังคม มีจุดเน้นคือ เนื้อหาสาระอันเป็นเรื่องราวของท้องถิ่นที่จะกำหนดให้นักเรียนได้เรียนรู้ ควรจะลึกและมากพอที่จะช่วยให้มีความรู้ความเข้าใจจนสามารถแก้ปัญหาและพัฒนาความเป็นอยู่ สุขภาพ เศรษฐกิจ สังคมของตนและท้องถิ่นให้ดีขึ้นได้ ทั้งช่วยให้มีความรักถิ่นและไม่คิดอพยพหลบหนีไปจากบ้านเกิด ในขณะที่ สัจด์ อุทรานันท์ (2532) กล่าวถึงรูปแบบการจัดหลักสูตรที่เรียกว่า “รูปแบบการปฏิบัติการจากเบื้องล่าง” (The Grass Roots Model) ไว้ว่าการจัดทำหลักสูตรในลักษณะของการปฏิบัติการจากเบื้องล่างสู่เบื้องบนนี้มาจากความเชื่อพื้นฐานที่ว่าการพัฒนาหลักสูตรจะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ถ้าหากครูผู้ใช้หลักสูตรได้มีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรอยู่ด้วย นอกจากนี้ยังสมควรจะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนผู้ปกครอง ตลอดจนประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรด้วยเช่นเดียวกัน การทำหลักสูตรได้นำนักเรียน ครู และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตร โดยนักเรียนมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรม เริ่มตั้งแต่บอกความต้องการ เนื้อหาที่จะเรียนในวิชาเกษตรชีวภาพ ร่วมเป็นที่วิจัย ร่วมกันสร้างแบบสัมภาษณ์ภูมิปัญญา ร่วมกันไปสัมภาษณ์ภูมิปัญญา เข้าเรียนกับภูมิปัญญาแล้วนำมาถ่ายทอดโดยการบรรยายและเขียนเป็นหนังสือ ร่วมกันสอบถามความคิดเห็นของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับหลักสูตร จนได้เป็นโครงร่างของหลักสูตร สอดคล้องกับ ปรีชา ศรีลิขวา ได้ทำการวิจัยเรื่องสภาพการใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารจัดการศึกษาของโรงเรียนในอำเภอบ้านฝาง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามองแก้ว เขต 1 ผลการวิจัยพบว่าด้านการจัดการหลักสูตรสถานศึกษามีการส่งเสริมให้ครูผู้สอนจัดการเรียนการสอนตามแนวปฏิรูป เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการปฏิบัติกิจกรรม มีการวัดและประเมินผลการจัดการศึกษาอย่างหลากหลายตามสภาพจริง รองลงมาคือสถานศึกษาแนะนำส่งเสริมให้ครูมีการศึกษาข้อมูลพื้นฐานและวิเคราะห์สภาพปัจจุบันปัญหาของบริบทโรงเรียนและชุมชนเพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนจัดการศึกษา ตามแนวทางขับเคลื่อนหลัก

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และสถานศึกษามีการปรับปรุงวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าประสงค์ โดยนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมากำหนดไว้ในหลักสูตรสถานศึกษา ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ครูผู้สอนจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้โดยบูรณาการหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เหตุที่ปรากฏเช่นนี้อาจเป็นเพราะสถานศึกษามีการจัดระบบการบริหารจัดการในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาตามขั้นตอนการดำเนินงานที่วางไว้ของกระทรวงศึกษาธิการ (2551) ในการจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีการสอดแทรกหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงลงในหลักสูตรและสาระการเรียนรู้ และประยุกต์หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ซึ่งสนองต่อแนวการจัดการศึกษาตามมาตรา 22 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ โดยการจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ และในมาตรา 27 สถานศึกษามีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคมภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ และในมาตราที่ 28 เกี่ยวกับการจัดทำสาระของหลักสูตรทั้งที่เป็นวิชาการและวิชาชีพต้องมุ่งพัฒนาคนให้มีความสมดุล ทั้งความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงาม และความรับผิดชอบต่อสังคม กระทรวงศึกษาธิการ, 2546) และหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545) ที่กล่าวถึงการจัดการศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษามุ่งเน้นความสำคัญทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อพัฒนาคนให้มีความสมดุล โดยยึดหลักผู้เรียนสำคัญที่สุด ทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ ให้มีความสำคัญต่อความรู้เกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมทั้งความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทย และระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ความรู้ และทักษะทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เรื่อง การจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ ภูมิปัญญา ความรู้และทักษะด้านคณิตศาสตร์ และด้านภาษาเน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ การดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข ซึ่งเป็นหลักการจัดการศึกษาตามนโยบายปฏิรูปการศึกษาที่รัฐบาล โดยกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดให้หน่วยงาน และสถานศึกษาในสังกัดนำสู่การปฏิบัติมานานแล้ว ครั้นเมื่อมีการนำยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนแนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การบริหารจัดการศึกษาในยุคปัจจุบัน โดยมีแนวคิด และหลักการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ และหลักสูตรการศึกษา

ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ตามที่กล่าวข้างต้น ยังเป็นการกระตุ้นในการนำนโยบายการจัดการศึกษาตามแนวปฏิรูปการศึกษาลงสู่การปฏิบัติเพิ่มมากขึ้น ดังผลการศึกษาที่ปรากฏ ส่วนการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้โดยบูรณาการหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่ารายการอื่น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการกำหนดสาระที่เกี่ยวกับแนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสอดแทรกเป็นหน่วยการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้โรงเรียนดำเนินการ นั้นเป็นนโยบายใหม่ในขณะที่หลักสูตรสถานศึกษาของแต่ละโรงเรียนได้ดำเนินเสร็จสิ้นและใช้จนครบทุกช่วงชั้นแล้ว จึงเป็นภาระที่โรงเรียนจะต้องจัดทำสาระเพิ่มเติม เพื่อสอดแทรกในหลักสูตรสถานศึกษา ประจำกลุ่มสาระการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามความเหมาะสมของบริบทและความต้องการแต่ละโรงเรียนและชุมชน ตั้งแต่การกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้ และผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปี เพิ่มเติมขึ้นมาใหม่ให้ได้เสียก่อน จึงจะสามารถจัดทำแผนการเรียนรู้แบบบูรณาการได้ ซึ่งนับเป็นเรื่องที่ยุ่ยากพอสมควร เพราะต้องอาศัยผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการที่ดีพอสมควรในการจัดทำ ซึ่งผลจากการศึกษาครั้งนี้ แสดงให้เห็นว่าครูผู้สอนมีความพยายามในการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สอดคล้องกับ ประจักษ์ นาหนองคูม (2543) ได้ทำการวิจัยเรื่องการดำเนินงาน โครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ของโรงเรียนแก่นนำโครงการเศรษฐกิจพอเพียง สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น ในด้านการเตรียมความพร้อม ซึ่งพบว่าอาจารย์และบุคลากรอื่นในโรงเรียนมีความเข้าใจในเนื้อหาและวิธีดำเนินการโครงการอยู่ในระดับมาก และในด้านการบริหารจัดการพบว่าโรงเรียนสามารถจัดรายวิชาที่ร่วมโครงการได้หลากหลาย มีประสิทธิภาพ สามารถจัดทำคาบเวลาเรียนได้เหมาะสมกับเนื้อหาของวิชาที่เรียนได้ค่อนข้างมาก สอดคล้องกับ ณรงค์ฤทธิ์ ดอนศรี (2543) ได้ทำการวิจัยเรื่องสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการบริหารจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัยพบว่าในด้านการเตรียมความพร้อมของโรงเรียนโดยภาพรวมมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า เรื่องการจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และเรื่องบูรณาการกิจกรรมการเรียนรู้ตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในวิชาเกษตร มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ส่วนผลการศึกษาปัญหาในด้านการบริหารจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าเรื่องการให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในการบูรณาการกับทุกรายวิชา มีปัญหาอยู่ในระดับมาก และผลจากการศึกษาความต้องการด้านการเตรียมความพร้อมของโรงเรียนตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียง พบว่าโรงเรียนมีความต้องการเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับโครงการเศรษฐกิจพอเพียง และการบูรณาการกิจกรรมการเรียนรู้ตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียงเข้ากับทุกรายวิชา ดังนั้นการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยเฉพาะ

การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้โดยบูรณาการหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ถ้าจะให้บรรลุผลตามที่ต้องการ โรงเรียนโดยผู้บริหารและครูผู้สอนจะต้องศึกษาความรู้เกี่ยวกับการบูรณาการเนื้อหาสาระในการพัฒนาหลักสูตร ตลอดจนการเข้ารับการอบรมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาดูงานเกี่ยวกับการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาบริหารจัดการศึกษาจากผู้รู้ และหน่วยงานที่ประสบผลสำเร็จให้มีความรู้ ความเข้าใจ และได้รับประสบการณ์จริงอย่างถ่องแท้เพื่อเป็นพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของตนเอง เพื่อขยายผลสู่นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนได้ถูกทางและมีประสิทธิภาพต่อไป ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนต้องส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักและวางแผนศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง เพื่ออนุรักษ์ไว้ซึ่งวัฒนธรรมอันดีงามที่ปัจจุบันกำลังจะเสื่อมสลายไป โดยจะให้มีการสำรวจความต้องการของชุมชนก่อนมีการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับการกำหนดเป้าหมายของหลักสูตรสถานศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ (2551) ที่ว่าต้องมีการศึกษา วิเคราะห์วิสัยทัศน์ของสาระการเรียนรู้ มาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่กำหนดไว้ว่าสภาพอนาคตหรือความคาดหวังต่อผู้เรียนอย่างไรบ้าง มีส่วนใดบ้างที่เพิ่มเติมหรือแตกต่างจากจุดหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยเฉพาะส่วนที่เป็นจุดเน้นจุดเด่นของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนที่เป็นความต้องการของผู้เรียน ชุมชนและท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับแนวการจัดการศึกษา มาตราที่ 23 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545 ที่กล่าวว่าจัดการศึกษาต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ต้องมีการบูรณาการความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมการกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546) ซึ่งการจัดการศึกษาโดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้บูรณาการสอดแทรกเนื้อหาดังกล่าวไว้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และหลักสูตรท้องถิ่น สนับสนุนการจัดให้มีกิจกรรมชุมนุมต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้นำสู่การปฏิบัติจริงไว้ในยุทธศาสตร์การจัดการศึกษา

4. การจัดการใช้หลักสูตรในด้านกระบวนการวัดผลประเมินผลโดยภาพรวมอยู่ใน
ระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีการกำหนดระดับสัดส่วนคะแนนในการตัดสินผลการเรียนที่เป็นมาตรฐานชัดเจน มีการประเมินผลโดยใช้การประเมินตามสภาพจริงทุกหน่วยการเรียนรู้ และมีการประเมินผลหลังเรียนทุกหน่วยการเรียนรู้ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ มีการประเมินผลก่อนเรียนทุกหน่วยการเรียนรู้ และมีการประเมินผลระหว่างเรียนทุกหน่วยการเรียนรู้ สอดคล้องกับ เกียรติสุดา กาศเกษม (2552) ได้ทำการวิจัยเรื่องการประเมินการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนเทศบาลแม่ฮ่องสอน ผลการวิจัยพบว่าด้านกระบวนการประเมินผล บุคลากรครูและผู้บริหารมีความเห็นสอดคล้องกันในด้านกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ครูและนักเรียนมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในชั้นเรียน และมีความคิดเห็นแตกต่างกันในเรื่องความสนใจของนักเรียนในการเรียนรู้ ครูให้ความเห็นว่านักเรียนมี

ความสนใจในการเรียนรู้ตามหลักสูตรมาก แต่ผู้บริหารเห็นว่านักเรียนบางส่วนไม่ตั้งใจเรียน ไม่ให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมตามหน่วยการเรียนรู้ในหลักสูตร จึงจำเป็นต้องมีกระบวนการวัดและประเมินผล ทั้งนี้เนื่องจากผู้บริหารไม่ได้เข้าไปติดตามการนิเทศการจัดการเรียนการสอนอย่างสม่ำเสมอ อาจทำให้ไม่ทราบข้อมูลที่แท้จริง และมีครูบางคนสอนไม่ตรงตามแผนการจัดการเรียนรู้ ขาดการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เนื่องจากโรงเรียนมีการจัดกิจกรรมพิเศษต่างๆ ซึ่งต้องงดการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ทำให้ต้องมีการปรับแผนการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ ในด้านกระบวนการวัดผลประเมินผลมีความคิดเห็นสอดคล้องกันในเรื่องการกำหนดระดับสัดส่วนคะแนนในการประเมินผลการเรียนที่ชัดเจน และมีการประเมินผลโดยใช้วิธีการประเมินตามสภาพจริง สอดคล้องกับ สุชาติ กุลชิงชัย (2548) ได้ทำการวิจัยเรื่องการประเมินหลักสูตรสถานศึกษากลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมช่วงชั้นที่ 1 โรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย อำเภอเมืองเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า การวัดผลประเมินผลมีความเหมาะสมมากมีการกำหนดวิธีการวัดผลประเมินผลสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐานมีการประเมินตามสภาพจริงและสามารถเลือกใช้เครื่องมือในการวัดผลได้อย่างเหมาะสมหลากหลาย โดยการประเมินจากการให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง ประเมินความรู้ทักษะต่างๆ ความประพฤติ การร่วมกิจกรรม การทำโครงการและเพิ่มสะสมผลงานของผู้เรียนอย่างต่อเนื่องมีการกำหนดให้มีการเก็บคะแนนระหว่างเรียนอย่างเหมาะสม ส่วนในด้านการนิเทศติดตามการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนเทศบาลแม่ฮ่องสอน ครูและผู้บริหารมีความคิดเห็นว่ายังขาดการวางแผนการนิเทศติดตามการใช้หลักสูตรอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เนื่องจากฝ่ายวิชาการของโรงเรียนไม่ได้จัดทำตารางการนิเทศที่แน่นอน ผู้ทำหน้าที่จึงไม่ได้นิเทศการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งสอดคล้องกับ กรรณิการ์ คำราพิช (2548) ได้ทำการวิจัยเรื่องการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2544 โรงเรียนประถมศึกษานำร่องและโรงเรียนเครือข่ายนำร่องในจังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่าโรงเรียนมีปัญหาและอุปสรรคของผู้บริหารและผู้สอน คือการติดตามผลการดำเนินการใช้หลักสูตรอย่างต่อเนื่อง ไม่มีรูปแบบที่ชัดเจนในการติดตามการใช้หลักสูตร และควรปรับเปลี่ยนวิธีการนิเทศติดตามการใช้หลักสูตรตามสภาพการณ์และเป็นไปตามมาตรฐานเดียวกัน สอดคล้องกับ ณรงค์ฤทธิ์ ดอนศรี (2543) ได้ทำการวิจัยเรื่องสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการบริหารจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ ตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ ในด้านการกำกับ ติดตาม การประเมินผล การดำเนินงานตามโครงการ ผลการวิจัยพบว่าผู้บริหาร กำกับ ติดตาม การประเมินผล การดำเนินงานตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียงของครูผู้รับผิดชอบ โครงการ และครูผู้สอน มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และการประเมินความร่วมมือและสนับสนุนของผู้ปกครองและชุมชนมีปัญหาอยู่ในระดับมาก เพราะผู้ปกครองนักเรียนมีปัญหาด้านฐานะความเป็นอยู่และอาชีพเกี่ยวกับเกษตรกรรมอยู่แล้ว และผลการศึกษาความต้องการและข้อเสนอแนะด้านการเตรียมการของ

โรงเรียนก็คือโรงเรียนควรประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนทราบ และเข้าใจเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงอย่างทั่วถึง ควรมีการวางแผนในการนิเทศ ติดตาม และนำสู่การปฏิบัติของผู้บริหารอย่างใกล้ชิด สม่่าเสมอและผู้บริหาร ครูผู้สอน นักเรียน และชุมชนควรมีส่วนร่วมในกระบวนการวัดผล ประเมินผล สอดคล้องกับ ปรีชา ศรีลับขวา (2553) ได้ทำการวิจัยเรื่องสภาพการใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารจัดการศึกษาของโรงเรียนในอำเภอข้างฝาง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1 ผลการวิจัยพบว่าสถานศึกษามีการติดตามและวัดผลประเมินผลของการดำเนินการในด้านการจัดการเรียนการสอนสาระเศรษฐกิจพอเพียง มีการติดตามและประเมินผลของการดำเนินการในด้านการจัดระบบบริหารจัดการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และด้านบรรยากาศ สภาพแวดล้อมในสถานศึกษาที่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือสถานศึกษามีการวางแผน นิเทศ ติดตามการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาบริหารจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ที่ปรากฏเช่นนี้อาจเป็นเพราะการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการติดตามและกระบวนการวัดผลประเมินผลของการจัดการศึกษามีความชัดเจนในการวางตัวผู้ประเมินตามยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา ยุทธศาสตร์ที่ 5 ของกระทรวงศึกษาธิการเกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการติดตามและกระบวนการวัดผลประเมินผลเพื่อทราบการดำเนินงานด้านการจัดการเรียนการสอน การบริหารจัดการและการพัฒนาเครือข่าย โดยมีแนวทางในการดำเนินงาน คือ 1) จัดให้มีคณะกรรมการติดตามประเมินผลระดับกระทรวง ระดับภูมิภาคและระดับสถานศึกษา โดยให้คณะกรรมการมีหน้าที่ติดตาม ประเมินผลและรายงานผลการดำเนินงานในภาพรวม ระดับภูมิภาค และสถานศึกษา 2) กำหนดรูปแบบ แนวทาง เครื่องมือ และคู่มือในการติดตามและประเมินผล (กระทรวงศึกษาธิการ, 2550) ซึ่งในการดำเนินงานการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1 ได้กำหนดแนวทางการนิเทศ ติดตาม การบริหารจัดการสถานศึกษาพอเพียงให้โรงเรียนในสังกัดได้นำสู่การปฏิบัติและขยายผลสู่ผู้ปกครอง ชุมชน เพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมายของการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการบริหารจัดการศึกษาอย่างจริงจัง ในภารกิจรวม 7 ด้าน ดังที่ได้ดำเนินการศึกษา (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1, 2550) ซึ่งผลจากการศึกษาที่พบว่าการนิเทศ ติดตาม การประเมินการจัดการศึกษาในด้านการจัดการเรียนการสอนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีสภาพการดำเนินงานสูงที่สุด ซึ่งผลดังกล่าวสนองต่อหลักการและเจตนารมณ์ของกระทรวงศึกษาธิการในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา เพื่อพัฒนาคนที่ว่า การขับเคลื่อนหลักเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นวัฒนธรรมหลักในการใช้ชีวิตของคนในสังคมต้องมีกระบวนการหล่อหลอมให้ทุกคนมีความเชื่อมั่น และสามารถนำหลักการนี้ไปประยุกต์ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน และการศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะทำให้เกิดกระบวนการดังกล่าว และการจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่จะให้บรรลุผลตามหลักการจะต้องดำเนินการ 2 ส่วน คือ บริหารจัดการสถานศึกษาในด้านต่างๆ และ

จัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน โดยสอดแทรกสาระเศรษฐกิจพอเพียงในหลักสูตรประจำกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ ในห้องเรียน และประยุกต์หลักเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ซึ่งการจะบรรลุเป้าหมายดังกล่าว ครูเป็นบุคคลสำคัญในการถ่ายทอดความรู้และปลูกฝังหลักคิดต่างๆ ให้กับผู้เรียน โดยใช้กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนเป็นเครื่องมือ ตลอดจนทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี (ปริญานุษ พิบูลสรารุช, 2550) ซึ่งสอดคล้องกับ ณรงค์ฤทธิ์ ดอนศรี (2543) ได้ทำการวิจัยเรื่องสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการในการบริหารจัดการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรื่องการนิเทศ กำกับ ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานรายการผู้บริหาร กำกับ ติดตาม การประเมินผลการดำเนินงานตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียง การดำเนินงานของครูผู้สอนตามโครงการเศรษฐกิจพอเพียง และผู้บริหารประเมินผลการดำเนินงานของครูผู้รับผิดชอบโครงการเศรษฐกิจพอเพียงมีการปฏิบัติอยู่ระดับมาก สอดคล้องกับ สันติ พรหมจันทร์ (2546) ได้ทำการวิจัยเรื่องสภาพและปัญหาการดำเนินงานโครงการเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ในโรงเรียนแกนนำ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดเลย ผลการวิจัยพบว่าภาพรวมของการดำเนินงานอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านการบริหารจัดการมีระดับความคิดเห็นต่อสภาพการใช้ต่ำสุด อาจเป็นเพราะว่าการวางแผนในการกำหนดผู้รับผิดชอบการดำเนินการนิเทศ ติดตามของผู้บริหารไม่ชัดเจน และบางครั้งผู้บริหารอาจให้ความสำคัญกับบทบาทในการนิเทศ กำกับ ติดตาม และการวัดผลประเมินผลการดำเนินงานกับตัวเองสูงกว่าครูผู้สอน และผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ จึงไม่ได้ระบุผู้มีหน้าที่ในการนิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมินผลไว้ โดยเฉพาะการนิเทศในรูปแบบคณะกรรมการประกอบด้วยภารกิจทางการบริหารจัดการศึกษาที่มากขึ้นในปัจจุบัน จึงอาจทำให้แผนปฏิทินการปฏิบัติงาน นิเทศไม่สามารถดำเนินการได้ตามกำหนด และมีความต่อเนื่องในส่วนของครูผู้สอน โดยเฉพาะครูผู้ไม่ใช่เจ้าของโครงการ หรือผู้ผ่านการอบรมในเรื่องหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยตรงแล้ว ยิ่งผลกระทบให้กับผู้บริหาร หรือครูเจ้าของโครงการโดยตรง ประกอบกับภารกิจการสอนที่รับผิดชอบโดยตรงแล้ว เมื่อมีภารกิจเกี่ยวกับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจสู่สถานศึกษามาเพิ่ม จึงทำให้ครูมีเวลาน้อยในการร่วมกิจกรรม โดยเฉพาะครูผู้ได้รับแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการนิเทศที่ไม่มีความมั่นใจในพื้นฐานความรู้มาตั้งแต่ต้น ยิ่งส่งผลกระทบต่อการทำงานที่จะนิเทศ ประเมินผลการดำเนินงานการขับเคลื่อนหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้บรรลุผล และมีความต่อเนื่องและยังไม่มียุทธศาสตร์หรือมีแต่น้อยมาสนับสนุนการดำเนินงานตามมูลเหตุที่กล่าวถึงมาแล้วแต่ต้น จึงส่งผลให้การนิเทศ ติดตามการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาบริหารจัดการศึกษามีระดับสภาพการใช้ต่ำกว่ารายการอื่นๆ ดังนั้น การนิเทศ ติดตาม และวัดผลประเมินผลซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการดำเนินงานตามนโยบายขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นการสะท้อนถึงสภาพและปัญหาต่างๆ ซึ่งจะใช้เป็นข้อมูล

สารสนเทศในการนำผลนั้นมาหาประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการดำเนินงาน และเพื่อนำข้อมูลมาทำการวิเคราะห์หาสาเหตุแล้วนำมาปรับปรุง และพัฒนาในส่วนที่บกพร่องต่างๆ ในการบริหารจัดการศึกษา

5. การจัดการใช้หลักสูตรในด้านการนิเทศติดตามการใช้หลักสูตร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีการมอบหมายผู้รับผิดชอบทำหน้าที่นิเทศไว้อย่างชัดเจน มีการวางแผนการนิเทศติดตามการใช้หลักสูตร และมีเครื่องมือในการนิเทศติดตามการใช้หลักสูตร ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ มีการให้ข้อมูลย้อนกลับด้านผลการนิเทศและมีการนิเทศอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอตามแผนที่ได้วางไว้ สอดคล้องกับ ปรีชา ศรีลับขวา (2553) ได้ทำการวิจัยเรื่องสภาพการใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารจัดการศึกษาของโรงเรียนในอำเภอบ้านฝาง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1 ผลการวิจัยพบว่าสถานศึกษามีการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา แผนปฏิบัติการราชการประจำปี โดยกำหนดนโยบาย แผนงาน โครงการ และกิจกรรมของสถานศึกษาให้ครอบคลุมการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของสถานศึกษา มีการจัดโครงสร้างและกระบวนการบริหารจัดการงานของสถานศึกษาให้สอดคล้องตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง โดยเน้นการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล และสถานศึกษามีการดำเนินงานตามแผนงาน โครงการ และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติอย่างเป็นระบบ มีความต่อเนื่องและเป็นปัจจุบันที่ปรากฏ เช่นนี้เพราะสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1 มีการกำหนดนโยบายเพื่อนำการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาให้กับโรงเรียนในสังกัด นำสู่การปฏิบัติอย่างทั่วถึง ตลอดทั้งมีการนิเทศติดตามการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการบริหารจัดการศึกษาของโรงเรียนในสังกัด ครอบคลุมตามภารกิจ 7 ด้านอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการสร้าง ความตระหนักแก่โรงเรียนในการวางแผนงานโครงการ และกิจกรรมการเรียนการสอน โดยกำหนดโครงสร้างหลักสูตรและกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่มีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาบูรณาการกับทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้และกิจกรรมการพัฒนาผู้เรียน โดยดำเนินการแบบมีแบบแผนเป็นขั้นตอน เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการที่ให้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาบูรณาการในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ และมีการดำเนินการขยายผลสู่การปฏิบัติต่อโรงเรียนในสังกัดอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับในปัจจุบันผู้บริหารและครูผู้สอนได้เข้ารับการอบรมสัมมนาศึกษาดูงานยังหน่วยงานองค์การที่ดำเนินกิจกรรมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ประสบความสำเร็จ และนำสู่การปฏิบัติอย่างแท้จริง ตั้งแต่การสร้าง ความตระหนัก การให้ความรู้ ความเข้าใจหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแก่คณะครู บุคลากร นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน เพื่อร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ และยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนให้สอดคล้อง และสนองต่อแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อยึดเป็นหลักในการจัดทำ

แผนงาน โครงการ และกิจกรรมในแผนปฏิบัติการประจำปี มีการจัดเตรียมบุคลากรสำหรับการปฏิบัติงานตามแผนงาน โครงการ และกิจกรรมเน้นการมีส่วนร่วมของคณะครู บุคลากร นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนในการบริหารจัดการมีการนิเทศ ติดตามการดำเนินงานตามแผนงาน โครงการ และกิจกรรมเพื่อบรรลุตามวัตถุประสงค์ตามยุทธศาสตร์ขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาที่ว่า “เพื่อให้สถานศึกษานำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและการบริหารจัดการศึกษา เพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติในทุกๆระดับ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลเกิดการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการดำเนินชีวิตบนพื้นฐานของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง” (กระทรวงศึกษาธิการ, 2550) ดังผลการศึกษาของ วินัย ประวันนา (2543) ประจักษ์ นาหนองคูม (2543) ณรงค์ฤทธิ์ ดอนศรี (2543) ชีรพงศ์ ปุกสันเทียะ (2546) และสันติ พรหมจันทร์ (2546) ล้วนได้ข้อสรุปตรงกันว่า การประชาสัมพันธ์ของโรงเรียนสู่ชุมชนยังขาดประสิทธิภาพ การนำบุคลากรลงสู่ชุมชนยังทำได้ไม่ดีเท่าที่ควร การขาดการนิเทศ ติดตามการใช้หลักสูตรของหน่วยงานต้นสังกัด หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งผู้บริหาร โรงเรียนต่อการกำกับ ติดตาม การดำเนินงานตามแผนงาน โครงการร่วมกับชุมชนอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการขาดงบประมาณจากภาครัฐในการให้การสนับสนุน ล้วนส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน ตลอดถึงการสนับสนุนงบประมาณของหน่วยงานองค์กรในท้องถิ่นต่อการดำเนินงานการบริหารจัดการศึกษา โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในครั้งนี้อยู่ในระดับต่ำ เมื่อเทียบกับการดำเนินงานในด้านอื่นๆ

6. ด้านผลผลิต ในการวัดความรู้ความเข้าใจของนักเรียนเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง

โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ นักเรียนสามารถนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม และนักเรียนเป็นผู้มีความรู้และมีคุณธรรมตามแนวทางหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเรื่องแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นักเรียนรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามหลักแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง สอดคล้องกับ เกียรติสุดา กาศเกษม (2552) ได้ทำการวิจัยเรื่องการประเมินการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนเทศบาลแม่ฮ่องสอน ผลการวิจัยพบว่าด้านผลผลิตในการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดในเรื่องนักเรียนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นักเรียนสามารถนำความรู้จากแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ และนักเรียนบอกวิธีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติตามหลักแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงได้ แต่นักเรียนบางส่วนยังไม่สามารถอธิบายวิธีการรวมกลุ่มขององค์กรต่างๆ ได้ นักเรียนไม่เข้าใจวิธีการดำเนินงานขององค์กรในชุมชนและประโยชน์ของการรวมกลุ่มขององค์กรต่างๆ ตามหลักแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง แตกต่างจากผู้บริหารที่เห็นว่าผลผลิตจากการใช้หลักสูตรมีความเหมาะสมมากในเรื่องความรู้

ความเข้าใจตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นักเรียนรู้จักใช้และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรอบตัวนักเรียน เป็นผู้มีความรู้และมีคุณธรรม ความประหยัด เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือผู้อื่น ซึ่งเป็นไปตามเป้าหมายที่สำนักประสานและพัฒนากิจการศึกษาท้องถิ่น (2550) กำหนดไว้ว่าเป้าหมายสำคัญของการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงคือ การทำให้เด็กรู้จักพอเพียง เห็นคุณค่าของทรัพยากรต่างๆ รู้จักอยู่ร่วมกับผู้อื่น เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และแบ่งปัน มีจิตสำนึกรักสิ่งแวดล้อมและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม ค่านิยม ความเป็นไทย ปลูกฝังอบรม บ่มเพาะให้เด็กมีความสามารถ เช่นเดียวกับ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2549) กล่าวว่าการพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ ทั้งในมิติของจริยธรรมและมิติของความรู้มุ่งสู่สังคมที่มีความสุข ยั่งยืน โดยนำแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ และสอดคล้องกับ ชัยรินทร์ ชัยวิสิทธิ์ (2545) ได้ทำการวิจัยเรื่องการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างค่านิยมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงให้นักเรียนและชุมชนด้วยโครงการอาชีพ ผลการวิจัยพบว่าหลังจากที่นักเรียนได้เรียนรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว นักเรียนมีการใช้จ่ายในการทำงานโครงการอาชีพอย่างประหยัด มีการใช้วัสดุอุปกรณ์อย่างคุ้มค่า และสมาชิกในครอบครัวทุกคนให้ความร่วมมือสนับสนุน แต่มีนักเรียนของโรงเรียนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนบางส่วนยังไม่สามารถนำเอาหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ใช้จ่ายฟุ่มเฟือยไม่ประหยัด ขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง และเมื่อศึกษาจากแบบรายงานพฤติกรรมตนเองของนักเรียนพบว่าพฤติกรรมที่นักเรียนส่วนใหญ่ปฏิบัติอยู่ในกลุ่มปฏิบัติเป็นบางครั้งมากที่สุด คือด้านการวางแผนการใช้จ่าย และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม แต่พฤติกรรมที่นักเรียนส่วนใหญ่ไม่เคยปฏิบัติเลยคือการเผยแพร่แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จากข้อมูลด้านผลผลิตดังกล่าว บุคลากรครู ผู้บริหาร และนักเรียนมีความคิดเห็นแตกต่างกัน เนื่องจากระดับความคาดหวังของผลสำเร็จในหลักสูตรของแต่ละบุคคลอาจมีความแตกต่างกัน ซึ่งในการวัดความรู้ความเข้าใจของนักเรียนของโรงเรียนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนส่วนใหญ่มีคะแนนการประเมินใบงานอยู่ในระดับดี สอดคล้องกับ จันทรา ปีกการะโถ (2552) ได้ทำการวิจัยเรื่องความรู้ความเข้าใจและเจตคติที่มีต่อปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัยพบว่าโดยภาพรวมนักเรียนมีความรู้ความเข้าใจอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้เป็นเพราะว่านักเรียนทุกคนได้รับความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงจากโรงเรียน ซึ่งจัดให้นักเรียนทุกระดับชั้น เนื่องจากกระทรวงศึกษาธิการ ในฐานะที่เป็นหน่วยงานหลักในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคน ได้ตระหนักและเห็นความสำคัญของแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาจัดเป็นหลักสูตรการเรียนการสอนในโรงเรียนที่สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยให้โรงเรียนจัดหลักสูตรแบบบูรณาการในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของนักเรียนในทุกด้าน โดยเน้นกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมและปลูกฝังวิถีการคิด และการปฏิบัติตนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

โดยใช้คุณธรรมนำความรู้ นอกจากนี้นักเรียนยังได้รับความรู้เรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจากการประชาสัมพันธ์จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การอบรม และสื่อประชาสัมพันธ์ต่างๆ อย่างหลากหลาย จึงทำให้มีความรู้ในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มขึ้น แต่จากผลการศึกษาระดับความรู้ความเข้าใจที่มีต่อปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ อยู่ในระดับปานกลาง แสดงให้เห็นว่านักเรียนมีความรู้ในเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแค่ในระดับพื้นฐานเท่านั้น แต่ในเรื่องที่ซับซ้อนยังมีความรู้ยังไม่ลึกซึ้งและไม่ชัดเจน ซึ่งไม่สอดคล้องกับระดับของความรู้ขั้นแรกของผู้ที่มีความรู้ของ บลูม (Bloom, 1956) พฤติกรรมและสถานการณ์ต่างๆ ซึ่งเน้นการจำไม่ว่าจะเป็นการระลึกถึงหรือระลึกได้ก็ตาม เป็นสถานการณ์ที่เกิดขึ้นอันสืบเนื่องมาจากการเรียนรู้ โดยเริ่มต้นจากการรวบรวมสาระต่างๆ เหล่านั้นจนกระทั่งพัฒนาไปสู่ขั้นที่มีความสลับซับซ้อนยิ่งขึ้นไป จึงส่งผลต่อพฤติกรรมด้านความรู้ความเข้าใจของนักเรียนจึงไม่ชัดเจนตามไปด้วย ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่านักเรียนได้รับการส่งเสริมและปลูกฝังความรู้เรื่องหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงยังไม่ดีพอและเต็มที่ จึงทำให้นักเรียนมีความรู้มีความสนใจ เห็นความสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไม่มากนัก จึงส่งผลให้นักเรียนมีความรู้ไม่เต็มที่ นอกจากนี้ยังมองได้ถึงกระบวนการจัดการเรียนการสอนของครู การส่งเสริมความรู้และการปลูกฝังหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้กับนักเรียนของโรงเรียน และหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ยังน้อย ไม่ลึกซึ้ง เต็มที่ และมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ด้านระดับความรู้ความเข้าใจที่มีต่อปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในเขตอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่ากระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดหลักสูตรปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยให้สถานศึกษาจัดการเรียนการสอนทุกระดับชั้น โดยกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดขอบเขตที่ชัดเจนในการจัดการเรียนการสอนในแต่ละระดับชั้น การที่นักเรียนได้เรียนอย่างต่อเนื่องทำให้นักเรียนจำ หลักการ กฎเกณฑ์ ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงได้ เพราะเป็นความรู้พื้นฐานที่อาศัยการจำหรือระลึกได้ โดยไม่จำเป็นต้องใช้ความคิดที่ซับซ้อน ซึ่งเป็นระดับพฤติกรรมความรู้ขั้นต่ำสุดหรือขั้นที่ง่ายที่สุดของความรู้ที่เกิดกับการเรียนรู้ ด้านการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ พบว่าระดับความรู้ความเข้าใจอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่าด้านหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ เป็นความรู้ที่ต้องอาศัย ความรู้ ความคิดที่ซับซ้อนมากขึ้น ถ้านักเรียนไม่เข้าใจก็จะส่งผลต่อความรู้ความเข้าใจในระดับที่ยากขึ้นน้อยลง ซึ่งชี้ให้เห็นถึงบทบาทของครู สังคม ชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมและให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงยังไม่ดีพอ และยังไม่ทั่วถึง นอกจากนี้นักเรียนยังขาดแบบอย่างที่ดีในการดำรงชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยเฉพาะบุคคลที่ใกล้ชิดตัวนักเรียน เช่น พ่อแม่ ครู เป็นต้น จึงทำให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจไม่ลึกซึ้ง และไม่สามารถแสดงพฤติกรรมเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจได้อย่างชัดเจน และยังเป็น การบ่งบอกว่าครูมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงยังไม่ดีพอ จึงถ่ายทอดไปสู่

นักเรียนได้ไม่ดี นอกจากนี้ อาจจะเป็นเพราะระดับการศึกษาของนักเรียนต่างกัน จึงทำให้ความรู้ความเข้าใจต่างกัน จากผลการศึกษาพบว่านักเรียนมีการศึกษาต่างระดับกัน มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงต่างกัน ซึ่งพบได้จากผลการศึกษาคำถามที่เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแยกตามระดับการศึกษา พบว่านักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีความรู้ความเข้าใจในระดับมาก รองลงมาคือนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีความรู้ความเข้าใจในระดับปานกลาง ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีความรู้ความเข้าใจในระดับน้อย สอดคล้องกับ รัชชชัย วรปัสสุ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเลย เขต 1 ผลการวิจัยพบว่าความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน และเมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยที่มีค่ามากเรียงลำดับ พบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือด้านมีความรู้และทักษะพื้นฐานในการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รองลงมาคือด้านปฏิบัติตนและดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือด้านความรู้ความเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและตระหนักในความสำคัญของการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า ที่มาสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดให้การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้าสู่การจัดการเรียนของสถานศึกษา ตั้งแต่ระดับการจัดทำหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ จนถึงกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ทำให้โรงเรียนได้มีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในทุกสาระการเรียนรู้ มีการนิเทศ ติดตามผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องส่งผลให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะพื้นฐานในการดำเนินชีวิต สามารถปฏิบัติตนและดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และมีความรู้ความเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างดี สอดคล้องกับ มานะ ร้อยคาพันธ์ (2543) ได้ทำการวิจัยเรื่องคุณลักษณะที่เป็นจริงและลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่าคุณลักษณะที่เป็นจริงของนักเรียนตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาแห่งชาติโดยภาพรวมอยู่ในระดับดี นักเรียนมัธยมศึกษาจะมีสุขนิสัย สุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีความมั่นใจด้านศิลปะ ดนตรี และกีฬา คุณลักษณะที่อยู่ในระดับพอใช้มีอยู่ 3 ด้านคือ การมีวิจาร์ญาณและความคิดสร้างสรรค์ การมีความรู้และทักษะในการเรียนรู้ และการแสวงหาความรู้และพัฒนาตนเอง ส่วนคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนโดยภาพรวมที่สำคัญ 3 ด้านแรกคือ การปลอดจากสิ่งเสพติดให้โทษและของมีนเมา การมีสุขนิสัย สุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี และการเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัวและชุมชน ส่วนความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาด้านความรู้ความเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและตระหนักในความสำคัญของการดำเนินชีวิตอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ และเมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยที่มีค่า

มากใน 3 อันดับแรก พบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือนักเรียนใช้หลักการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาตนเอง รองลงมาคือนักเรียนใช้หลักการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การพัฒนาครอบครัว และนักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจในการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชีวิตประจำวัน ตามลำดับ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือนักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจในการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าสถานศึกษาได้มีการจัดทำหลักสูตร การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยให้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปบูรณาการในการจัดการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ และมีการจัดสรรงบประมาณในการดำเนินงาน ทั้งด้านพัฒนาบุคลากรและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรภายนอก ส่งผลให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจในการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เห็นประโยชน์และตระหนักถึงความสำคัญของการดำเนินชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และสามารถนำหลักการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการร่วมพัฒนาชุมชนและสังคม สอดคล้องกับ สรสิทธิ์ พรธนะวงศ์ (2551) ได้ทำการวิจัยเรื่องการบริหารจัดการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนนาหว้าพิทยาคม ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการบริหารจัดการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนในภารกิจ 4 งานคืองานวิชาการ งานงบประมาณ งานบุคลากร และงานบริหารทั่วไปนั้น ผู้บริหารใช้กระบวนการแบบมีส่วนร่วม กล่าวคือด้านหลักสูตร กิจกรรมการเรียนการสอน ดำเนินการโดยบูรณาการความรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียงในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ทุกช่วงชั้น ส่งเสริมให้ชุมชนภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและจัดหาแหล่งการเรียนรู้ และสถานศึกษามีการจัดสรรงบประมาณอย่างประหยัด คุ่มค่า พอประมาณและโปร่งใส โดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียร่วมวางแผนและจัดสรร มีการนิเทศ และรายงานการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ

7. ความพึงพอใจในการใช้หลักสูตรด้านความรู้ความเข้าใจของนักเรียนเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้รับจากการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง อยู่ในระดับมาก ด้านความพึงพอใจต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนตามหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง โดยพิจารณาจากผลการเรียนของนักเรียน ด้านความพึงพอใจต่อพฤติกรรมของนักเรียนที่แสดงออกด้านการวางแผนการใช้จ่าย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ นักเรียนมีส่วนช่วยครอบครัวด้านการประหยัดคอดอม นักเรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนการใช้จ่ายของครอบครัว และนักเรียนมีการออมเงินอย่างสม่ำเสมอเมื่อมีโอกาส ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดทำบัญชีรายรับ รายจ่ายในครัวเรือน นักเรียนมีการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายของตนเอง และนักเรียนมีการวางแผนการใช้จ่ายของตนเองไว้ล่วงหน้า สอดคล้องกับ เกียรติสุดา กาศเกษม (2552) ได้ทำการวิจัยเรื่องการประเมินการใช้หลักสูตร

เศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ผลการวิจัยพบว่าความพึงพอใจในการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง บุคลากรครูและผู้ปกครองนักเรียนมีความพึงพอใจมาก ซึ่งแตกต่างจากนักเรียนที่มีความพึงพอใจปานกลาง เนื่องจากนักเรียนส่วนใหญ่ไม่นำหลักแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปเผยแพร่ให้กับนักเรียนในระดับชั้นอื่นๆ นักเรียนต่าง โรงเรียนและชุมชน การที่บุคลากรครู ผู้ปกครอง และนักเรียนมีความพึงพอใจในการใช้หลักสูตรแตกต่างกัน เนื่องจากความคาดหวังในผลสัมฤทธิ์ของหลักสูตรที่บุคคลแต่ละกลุ่มตั้งไว้อาจไม่เท่ากัน ส่วนบุคลากรฝ่ายสนับสนุน การสอน วิทยากรท้องถิ่นและผู้บริหารมีความพึงพอใจต่อการใช้หลักสูตรในเรื่องความรู้ ความเข้าใจเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน พฤติกรรมด้านการมีส่วนร่วมในการรณรงค์ให้ช่วยกันรักษาสิ่งแวดล้อมและช่วยกันปิดน้ำปิดไฟ การวางแผนการใช้จ่ายของตนเอง การออม ในด้านความมีคุณธรรมตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นักเรียนมีความขยันหมั่นเพียร ซื่อสัตย์สุจริต มีธำรงดีและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ซึ่งสอดคล้องกับ สำนักประสานและพัฒนากิจการการศึกษาท้องถิ่น (2550) ที่กล่าวว่าวัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของช่วงชั้นที่ 2 คือ การฝึกให้เด็กรู้จักประยุกต์ใช้หลักความพอเพียงในโรงเรียน สามารถวิเคราะห์วางแผนและจัดทำบันทึกรายรับรายจ่ายของตนเองและครอบครัวอย่างมีประสิทธิภาพ มีส่วนร่วมในการสร้างความพอเพียงระดับโรงเรียนและชุมชนใกล้ตัว โดยเริ่มจากการสำรวจทรัพยากรต่างๆ ในโรงเรียนและชุมชน มีส่วนร่วมในการดูแลบำรุงรักษาทรัพยากรต่างๆ ทั้งด้านวัตถุ สิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญา วัฒนธรรม และรวบรวมองค์ความรู้ต่างๆ มาเป็นข้อมูลในการเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชนและเห็นคุณค่าของการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง ส่วนในเรื่องที่บุคลากรฝ่ายสนับสนุนการสอน วิทยากรท้องถิ่น และผู้บริหารยังไม่พึงพอใจคือเรื่องพฤติกรรมคัดแยกขยะของนักเรียน นักเรียนส่วนใหญ่ยังไม่มีความรู้เรื่องการคัดแยกขยะ การเข้าร่วมกิจกรรมค่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมีนักเรียนเพียงบางส่วนที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมค่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไม่ครบทุกคน การส่งเสริมให้นักเรียนเพาะปลูกพืชผักสวนครัวไว้บริโภคในครัวเรือน ไม่มีพื้นที่ให้นักเรียนได้ทำการเพาะปลูก การนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปเผยแพร่ให้กับนักเรียนในระดับชั้นอื่นๆ และชุมชน เนื่องจากไม่มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมให้นักเรียนได้เข้าไปร่วมเผยแพร่ความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงให้กับนักเรียนในระดับชั้นอื่นๆ และชุมชน สอดคล้องกับ นิรมล ตูจินดา (2553) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาสภาพการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมนำความรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตามความคิดเห็นของนักเรียน โรงเรียนเคหะบางพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสมุทรปราการ เขต 2 ผลการวิจัยพบว่าความพึงพอใจด้านการใช้หลักการเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตกิจกรรมที่ได้รับการส่งเสริมมากที่สุดตามลำดับ ได้แก่ การปฏิบัติกิจกรรมการรักษาความสะอาดของโรงเรียนในกลุ่มสี่ของนักเรียนการยิ้ม ไหว้ ทักทาย บุคคลที่เข้ามาในโรงเรียน การกำหนดแนวปฏิบัติข้อตกลง กฎหรือระเบียบร่วมกันของนักเรียนในห้องเรียน กิจกรรมการปฏิบัติตนตามระเบียบวินัยของโรงเรียน นักเรียนได้ปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายเป็นอย่างดี การนำกระดาษ

สมุดเหลือใช้ของนักเรียน ได้ไปใช้ประโยชน์งานอื่นเสมอ การเขียนบันทึกความดีเมื่อได้ช่วยเหลือ
 ดูแลและแสดงน้ำใจไมตรีแก่น้อง เพื่อน ฯลฯ การแลกเปลี่ยน แบ่งปันของใช้ อุปกรณ์การเรียนแก่
 เพื่อนนักเรียน การประเมินตนเองเกี่ยวกับการปฏิบัติตนตามระเบียบวินัยของนักเรียนและการจัด
 กิจกรรมส่งเสริมอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ การช่วยเหลือดูแลความสะอาดของนักเรียนแม้จะ
 ไม่ใช่หน้าที่เวร สอดคล้องกับ กชพร ศรีตะวัน (2554) ได้ทำการวิจัยเรื่องกระบวนการส่งเสริม
 สนับสนุนการปฏิรูปการเรียนรู้โดยใช้หลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา : นักเรียน
 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนหนองแปนโนนสูงนาเชือกราษฎร์บำรุง อำเภอกมลาไสย จังหวัด
 กาฬสินธุ์ ผลการวิจัยพบว่าด้านความพอประมาณหลังจากที่นักเรียนได้ปฏิบัติกิจกรรม ทำใ้
 นักเรียนเกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในด้านความพอประมาณคือนักเรียนจะมีความรับผิดชอบ มี
 ความพอใจในสิ่งที่ตนได้กระทำและคิดว่าดี ถูกต้อง พอใจในสิ่งที่ตนเองมี รู้จักพึงตนเอง มี
 ความกระตือรือร้นที่จะใฝ่หาความรู้เพิ่มเติม มีความตรงต่อเวลา เป็นต้น สอดคล้องกับ ประจักษ์
 นานองตุม (2543) ได้ทำการวิจัยเรื่องการดำเนินงาน โครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนว
 พระราชดำริของโรงเรียนแก่นำโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา
 จังหวัดขอนแก่น ในด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้ ผลการวิจัยพบว่าทุกโรงเรียนจัดกระบวนการ
 เรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ นักเรียนมีลักษณะที่พึงประสงค์ในด้านการรู้จักพึงตนเอง ขยัน อดทน
 รู้จักดำรงชีวิตอย่างมีความสุข มีความสามัคคีในการทำงานและประเมินผลงานของตนเองได้เป็น
 อย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับ สมัคร สงพัด (2550) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้
 กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี งานเกษตร ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียน
 โนนชาดหนองซ่างน้ำ อำเภอนองสองห้อง จังหวัดขอนแก่น ผลการศึกษาวิจัยพบว่านักเรียนกลุ่ม
 ทดลองมีความเข้าใจและการเข้าถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสูงกว่ากลุ่มควบคุม อภิปรายได้ว่า
 นักเรียนกลุ่มทดลองได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติจริงในสถานการณ์ต่างๆ ประกอบกับกิจกรรม
 การเรียนรู้เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ทำให้นักเรียนสามารถพัฒนาตนเองและชุมชนตามแนวทางของ
 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ดี โดยมีผลงานที่น่าพึงพอใจ ดังที่ เสนีย์ พงษ์สบาย (2549) ได้ทำ
 การวิจัยเรื่องการพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยใช้รูปแบบการสอน
 แบบโครงงาน กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนโคกโพธิ์
 ไชยศึกษา จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง
 ทำให้นักเรียนสามารถทำคะแนนสอบผ่านเกณฑ์ที่กำหนด ทั้งในด้านพุทธิพิสัย ทักษะพิสัยและ
 จิตพิสัย อีกทั้งกิจกรรมการเรียนรู้มีลักษณะเป็นกิจกรรมกลุ่ม ต้องเรียนรู้ร่วมกันเพื่อสร้างสรรค์และ
 นำเสนอผลงาน ทำให้นักเรียนมีความภาคภูมิใจและเต็มใจที่จะเรียนรู้ จึงสามารถพัฒนาตนเอง
 ด้านความเข้าใจและการเข้าถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ดีกว่ากลุ่มควบคุม สอดคล้องกับ นภาพร
 จันทร์ป้อก (2550) ได้ทำการวิจัยเรื่องรายงานผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือของนักเรียน
 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 วิชาคณิตศาสตร์ เรื่องพหุนาม ผลการวิจัยพบว่าภายหลังการจัดกิจกรรม

การเรียนการสอน โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือ นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น และนักเรียนเห็นด้วยกับการจัดกิจกรรมในรูปแบบดังกล่าว

7.1 ความพึงพอใจต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนตามหลักสูตร

เศรษฐกิจพอเพียง พิจารณาจากผลการเรียนของนักเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับ ปรีชา ศรีลับขวา (2554) ได้ทำการวิจัยเรื่องสภาพการใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารจัดการศึกษาของโรงเรียนในอำเภอบ้านฝาง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ขอนแก่น เขต 1 ผลการวิจัยพบว่าด้านการจัดระบบบริหารจัดการงบประมาณของสถานศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า สภาพการดำเนินการอยู่ในระดับมากทุกข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 อันดับแรกคือ สถานศึกษามีการบริหารงบประมาณที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนเป็นหลัก ตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รองลงมาคือ สถานศึกษาบริหารงบประมาณ โดยยึดหลักธรรมาภิบาลเน้นการมีส่วนร่วม ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เน้นความคุ้มค่า โปร่งใส และตรวจสอบได้ โดยอาศัยความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน และสถานศึกษามีการรายงานผลการใช้งบประมาณตามแผนงาน โครงการและกิจกรรมเกี่ยวกับการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติต่อหน่วยงานต้นสังกัดและสาธารณชน โดยยึดความโปร่งใสและตรวจสอบได้ สอดคล้องกับ ดวงสมร สารแสน (2550) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้วิธีการสอนแบบบูรณาการ เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่นำเอาสาระต่างๆ ในวิชาที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันมาบูรณาการ เนื้อหาซึ่งสอดคล้องกับการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน โดยกิจกรรมการเรียนการสอนเริ่มจากสร้างความตระหนักโดยการแจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้ การทบทวนความรู้ด้วยวิธีการผ่านสื่อที่หลากหลาย ในส่วนของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียนเพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความคิดรวบยอดในเนื้อหาและสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ครูผู้สอนแสดงบทบาทด้วยการแนะนำการทำกิจกรรม มีการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้วยวิธีการที่หลากหลายขณะผู้เรียนร่วมกิจกรรม ซึ่งผลจากการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ พบว่าพฤติกรรมนักเรียนจากการปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงทำให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ได้แก่ เกิดทักษะในการทำงานกลุ่ม การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ความสามัคคี ความรับผิดชอบ และความมั่นใจในตัวเอง ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์สอดคล้องกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ต้องการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากนี้การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงยังช่วยพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้สูงด้วย สอดคล้องกับ พระลีปภาส แก้วยอดนิล

(2552) ได้ทำการวิจัยเรื่องผลการจัดการเรียนรู้เรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านคุณธรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้วิธีสอนแบบกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ ผลการวิจัยพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านคุณธรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมโดยใช้วิธีสอนแบบกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะวิธีสอนแบบกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์สามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนนักเรียนเพิ่มขึ้นได้ ซึ่งตรงกับ กาญจนา ไชยพันธ์ (2549) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของกระบวนการกลุ่มที่นำมาใช้กับการเรียนการสอน ดังนี้ 1) ผู้เรียนสามารถนำตนเองในการดำเนินชีวิตหรือดำเนินกิจกรรมต่างๆ ได้ดีขึ้น 2) เกิดการเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ หลายอย่างในห้องเรียน 3) ผู้เรียนได้ฝึกความรับผิดชอบและความมีวินัยที่เกิดจากกฎระเบียบ กฎเกณฑ์ต่างๆ ของกลุ่ม 4) ลดความขัดแย้งระหว่างนักเรียนกับนักเรียน โดยมีกระบวนการกลุ่มเข้ามาประสานสัมพันธ์ 5) ทำให้ผู้สอนหรือครูทราบถึงการบริหารงานของตนเองในการจัดการเรียนการสอน เพราะเวลาสอนต้องคำนึงและพิจารณากิจกรรมที่จะให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ จึงทำให้ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของ พัฒนาวดี อนุสรณ์เทวินทร์ (2544) ได้ทำการวิจัยเรื่องการใช้กลุ่มสัมพันธ์เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนลุมพุก อำเภอคำชะอี จังหวัดยโสธร ผลการวิจัยพบว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ใช้กิจกรรมสัมพันธ์เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบมีความรับผิดชอบรายด้านทั้ง 6 ด้าน สูงกว่าก่อนการใช้กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ พัชรินทร์ แก้วพาดิ (2544) ได้ทำการวิจัยเรื่องผลของกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ที่มีต่อพฤติกรรมก้าวร้าวของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 (โรงเรียนขยายโอกาส) : ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนบ้านนาเกาะทาด อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนพฤติกรรมก้าวร้าวหลังการเข้าร่วมกลุ่มสัมพันธ์น้อยกว่าหรือลดลงจากเดิม วงษ์จันทร์ จำเหล่า (2544) ได้ทำการวิจัยเรื่องผลของการใช้กระบวนการกลุ่มที่มีต่อความรับผิดชอบต่อตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ผลการวิจัยพบว่านักเรียนที่ได้เข้าร่วมกระบวนการกลุ่มมีคะแนนความรับผิดชอบต่อตนเองสูงกว่าก่อนการทดลอง ยุทธการ โสเมือง (2544) ได้ทำการวิจัยเรื่องผลของการจัดกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์เพื่อพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองของเด็กและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่าเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดซ้ำที่เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์มีคะแนนการเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่าก่อนการทดลอง ผ่องพรรณ มูริกา (2545) ได้ทำการวิจัยเรื่องการเปรียบเทียบผลการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มตามทฤษฎีพฤติกรรมและกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ที่มีต่อความเชื่อมั่นในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนจตุรพักตรพิมานรัชดาภิเษก จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัยพบว่านักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์มีความเชื่อมั่นในตนเองสูง วัฒนพล โชควิวัฒนวิช (2546) ได้ทำการวิจัยเรื่องผลของการใช้กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ในการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนท่าโพธิ์ศรีพิทยา อำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี ผลการวิจัยพบว่านักเรียนที่เข้าร่วม

กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์มีคะแนนความฉลาดทางอารมณ์หลังการเข้าร่วมกิจกรรมสูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ ทศไพบรรณ จินตสุชานนท์ (2546) ได้ทำการวิจัยเรื่องผลของการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์เพื่อพัฒนาการควบคุมตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนอนุบาลชัยภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัยพบว่านักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มีการควบคุมตนเองก่อนและหลังการทดลองแตกต่างกัน เพ็ญประภา คานปือ (2546) ได้ทำการวิจัยเรื่องผลของการใช้กลุ่มสัมพันธ์ที่มีต่อการพัฒนามนุษย์สัมพันธ์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านโหล่นสามัคคี อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัยพบว่านักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์หลังเข้าร่วมกิจกรรมสูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ การะเกด เย็นนิกร (2547) ได้ทำการวิจัยเรื่องผลของกลุ่มสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนและครอบครัวต่อการเห็นคุณค่าในตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ผลการวิจัยพบว่านักเรียนที่ได้เข้ากลุ่มสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนและครอบครัวหลังการเข้าร่วมกลุ่มสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนและครอบครัวกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของคะแนนการเห็นคุณค่าในตนเองสูงขึ้นกว่าก่อนการเข้ากลุ่มและภณิตา เจริญสุข (2549) ได้ทำการวิจัยเรื่องการใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนามนุษย์สัมพันธ์ของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาผ่านมั่ง ผลการวิจัยพบว่าหลังการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มนักเรียนมีการพัฒนามนุษย์สัมพันธ์โดยรวมเพิ่มขึ้น จากที่กล่าวมาข้างต้นจึงสรุปได้ว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามหลักสูตรปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านคุณธรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมของนักเรียน โดยใช้วิธีสอนแบบกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์หลังเรียนจะมีผลการเรียนสูงกว่าก่อนเรียน สอดคล้องกับ ถิ่นไทย จันทร (2550) ได้ทำการวิจัยเรื่องการบูรณาการหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนรู้ โรงเรียนบ้านเหล่าตามา อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่าการบูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวทางของโรงเรียนบ้านเหล่าตามา ทำให้ครูผู้สอนมีความรู้ความเข้าใจสามารถจัดทำและใช้แผนการจัดการเรียนรู้ในการบูรณาการกับผู้เรียนได้จริง จนสามารถทำให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นที่น่าพอใจ และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในระดับดีและดีมาก ทั้งนี้กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โดยแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่อง “รอบรู้ ฉลาดคิด ดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง” สามารถพัฒนานักเรียนด้านความเข้าใจและการเข้าถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้เป็นที่น่าพอใจ หลังจากนักเรียนกลุ่มทดลองเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จำนวน 15 แผนการเรียนรู้ แล้วเข้ารับการวัดความเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียน ผลปรากฏว่าสามารถทำคะแนนเฉลี่ยจากแบบวัดความรู้ความเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเท่ากับ 70.93 คะแนนหรือร้อยละ 88.66 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือ 64 คะแนน หรือร้อยละ 80 และผลการวัดระดับการเข้าถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเท่ากับ 52.93 คะแนนหรือร้อยละ 88.21 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือ 48 คะแนน หรือร้อยละ 80 และจำนวนนักเรียนที่ผ่านเกณฑ์จำนวนรวม 28 คน คิดเป็นร้อยละ 93.33 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือร้อยละ 80 อภิปรายได้ว่า 1) การจัดการเรียนรู้ที่นักเรียนมีส่วนร่วม

คิดร่วมทำอย่างจริงจังภายใต้การดูแลอย่างใกล้ชิดจากครู และการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง จากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ เช่น อินเทอร์เน็ต หนังสือ วารสารหรือสื่อสารมวลชนด้านต่างๆ เพื่อวิเคราะห์และสร้างสรรค์ผลงาน ในที่สุดทำให้นักเรียนเกิดความตระหนักในคุณค่าและความสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถพัฒนาตนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ สอดคล้องกับ อัญญา กำจัดภัย (2549) ได้ทำการวิจัยเรื่องการจัดการเรียนรู้โดยใช้กลวิธีชี้้นำการอ่าน และการคิดระดับสูงสอดแทรกหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้นักเรียนมีความสามารถในการอ่านภาษาไทยอย่างมีวิจารณญาณสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) จาก การเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน นักเรียนได้พัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านต่างๆ เช่น ความกล้าแสดงออก การเป็นผู้นำ ผู้ตามที่ดี เป็นต้น ซึ่งแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สร้าง ตามแนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังที่ ปริญญา พิบูลสรารุช (2550) ระบุไว้ดังนี้คือ (1) พอประมาณกับศักยภาพของนักเรียน พอประมาณกับ ภูมิสังคมของโรงเรียนและชุมชนที่ตั้ง ฝึกให้เด็กคิดเป็นทำเป็นอย่างมีเหตุผลและมีภูมิคุ้มกันในด้าน ต่างๆ โดยการดำเนินกิจกรรมต้องนำไปสู่ความยั่งยืนของผล (2) ส่งเสริมให้นักเรียนใช้ความรู้อย่าง รอบคอบระมัดระวัง ฝึกการทำงานร่วมกับผู้อื่นด้วยความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์สุจริต ไม่เอาไรด เอาเปรียบผู้อื่น อดทนมีความเพียร มีวินัย มีสัมมาคารวะ รู้จักทำประโยชน์เพื่อสังคม ร่วมดูแลรักษา สิ่งแวดล้อมและสืบสานวัฒนธรรมไทย ทำให้นักเรียนได้ตระหนักว่าการปฏิบัติตนตามหลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่ดีขึ้น จึงมีความพยายามในการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม และ ปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพัฒนาตนเองให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป (3) นักเรียนได้ ทดลองปฏิบัติตามกิจกรรมการเรียนรู้ที่ร่วมกันกำหนดขึ้น มีความภาคภูมิใจกับการนำเสนอผลงาน ที่เกิดจากการปฏิบัติจริง สามารถสร้างเครือข่ายหรือเผยแพร่แนวความคิดจนได้รับการยอมรับจาก ทั้งผู้บริหาร คณะครูเพื่อนนักเรียนในโรงเรียนและชุมชนของตน ทำให้เกิดความมั่นใจในตนเอง มากขึ้น สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปเผยแพร่ต่อไป มีกำลังใจที่จะพัฒนาตนเองให้ดียิ่งขึ้น และยิ่ง ตระหนักในคุณค่าและความสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ สมัคร สงพัฒ (2550) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้การงาน อาชีพและเทคโนโลยี งานเกษตร ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนโนนชาดหนองซำงน้ำ อำเภอ หนองสอง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่าการจัดการเรียนรู้ที่เน้น กระบวนการกลุ่ม ทำให้นักเรียนมีผลงาน พฤติกรรมทางสังคมและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น

7.2 ความพึงพอใจต่อพฤติกรรมของนักเรียนที่แสดงออกด้านการวาง

แผนการใช้จ่าย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับ นิรมล ตูจินดา (2553) ได้ทำการวิจัย เรื่องการศึกษาสภาพการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมนำความรู้ ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ตามความคิดเห็นของนักเรียนโรงเรียนเคหะบางพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสมุทรปราการ เขต 2 ผลการวิจัยพบว่าด้านการวางแผนรายจ่าย รายได้ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง (ตนเอง ครอบครัว ชุมชน) กิจกรรมที่ได้รับการส่งเสริมมากที่สุดตามลำดับ ได้แก่ กิจกรรมออมทรัพย์ โดยให้นักเรียนฝากเงินไว้กับธนาคาร กิจกรรมสัจจะออมทรัพย์มากที่สุดตามลำดับ ได้แก่ กิจกรรมออมทรัพย์ โดยให้นักเรียนฝากเงินไว้กับธนาคาร กิจกรรมสัจจะออมทรัพย์ (ออมวันละ 1 บาท) บาท) การวางแผนก่อนตัดสินใจเลือกซื้อของ การใช้วัสดุอุปกรณ์การเรียนใช้เพื่อความจำเป็นอย่างเหมาะสมและคุ้มค่า กิจกรรมตลาดนัดเมตตา กิจกรรมส่งเสริมการประหยัด การดูแลรักษาซ่อมแซมของใช้ภายในบ้าน การจัดทำบัญชีรายรับ - รายจ่ายประจำวันของตน และการจัดกิจกรรมส่งเสริมอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ การเขียนเรียงความส่งเสริมการประหยัดและออมทรัพย์ การทำงานหารรายได้พิเศษของนักเรียน และสอดคล้องกับ กชพร ศรีตะวัน (2554) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่องกระบวนการส่งเสริมสนับสนุน การปฏิรูปการเรียนรู้โดยใช้หลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษานักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนหนองแปนโนนสูงนาเชือกราษฎร์บำรุง อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการวิจัยพบว่า ด้านความพอประมาณ หลังจากที่นักเรียนได้ปฏิบัติกิจกรรม ทำให้นักเรียนเกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในด้านความพอประมาณ คือ รู้จักการวางแผนการใช้จ่ายเงิน นักเรียนจะมีความรับผิดชอบ มีความพอใจในสิ่งที่ตนได้กระทำและคิดว่าดี ถูกต้อง พอใจในสิ่งที่ตนได้กระทำและคิดว่าดี ถูกต้อง พอใจในสิ่งที่ตนเองมี รู้จักฟังตนเอง มีความกระตือรือร้นที่จะไปหาความรู้เพิ่มเติม มีความตรงต่อเวลา เป็นต้น

7.3 ความพึงพอใจต่อพฤติกรรมของนักเรียนที่แสดงออกด้านการอนุรักษ์

สิ่งแวดล้อม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ นักเรียนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม เช่น การรณรงค์ การเข้าค่าย ปลูกต้นไม้ เก็บขยะ ฯลฯ นักเรียนมีส่วนร่วมในการปิดน้ำ ปิดไฟหลังจากใช้งานเสร็จและนักเรียนนำหลักแนวคิดเกษตรทฤษฎีใหม่ไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันเมื่อมีโอกาส ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ นักเรียนมีการคัดแยกขยะก่อนทิ้ง นักเรียนมีส่วนร่วมในการช่วยลดปริมาณขยะ และนักเรียนมีส่วนร่วมในการเพาะปลูกพืชผักสวนครัวไว้บริโภคในครัวเรือน สอดคล้องกับ นิรมล ตูจินดา (2553) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาสภาพการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมนำความรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามความคิดเห็นของนักเรียนโรงเรียนเคหะบางพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสมุทรปราการ เขต 2 ผลการวิจัยพบว่าด้านการอนุรักษ์และเห็นคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่นแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง กิจกรรมที่ได้รับการส่งเสริมมากที่สุดตามลำดับ ได้แก่ การร่วมกิจกรรมประเพณีของท้องถิ่น ชุมชนของนักเรียน กิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรมไทย ภูมิปัญญาไทย การแยกขยะ กระดาษขวดพลาสติก ก่อนทิ้งลงภาชนะรองรับของโรงเรียน การช่วยบำรุงรักษาบำรุงสวนหย่อม

และต้นไม้ในบริเวณโรงเรียนโดยนักเรียน การจัดสัปดาห์รณรงค์เพื่อรักษาความสะอาดสาธารณสุข สมบัติของโรงเรียนการร่วมกิจกรรมรณรงค์เผยแพร่สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมและชุมชน การบันทึกความดีในการบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่น และการรักษาสาธารณสุขสมบัติประจำวัน การจัดการสิ่งปฏิกูลการแยกขยะ (ให้มีมูลค่า) ก่อนทิ้งภายในบ้าน การสำรวจสิ่งแวดล้อมและดูแลสุขภาพอนามัยภายในโรงเรียน และการจัดกิจกรรมส่งเสริมอยู่ในระดับปานกลาง คือการร่วมกันอภิปรายถึงวิธีการบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อม และสาธารณสุขสมบัติของนักเรียน สอดคล้องกับ รัชชัชวกรปีสสุ (2554) ได้ทำการวิจัยเรื่องคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเลย เขต 1 ผลการวิจัยพบว่าด้านมีความรู้ และทักษะพื้นฐาน ในการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ และเมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยที่มีค่ามากใน 3 อันดับแรก พบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือนักเรียนมีค่านิยมและจริยธรรมเบื้องต้นเกี่ยวกับความสามัคคี รองลงมาคือนักเรียนรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างคุ้มค่าและยั่งยืน และนักเรียนรู้จักอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตามลำดับ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือนักเรียนมีความรู้ และทักษะพื้นฐานที่เหมาะสมในการใช้จ่ายและการออม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าสถานศึกษามีการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแบบมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องและมีส่วนได้เสีย โดยเฉพาะผู้ปกครองนักเรียนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาร่วมกับสถานศึกษา ทำให้ผู้ปกครองและสถานศึกษาสามารถส่งเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ร่วมกันได้อย่างดี ชุมชนมีการจัดแหล่งเรียนรู้ที่ให้นักเรียนสามารถเข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง การอนุรักษ์ธรรมชาติแบบยั่งยืนอย่างกว้างขวาง ทำให้นักเรียนมีแหล่งเรียนรู้อย่างหลากหลาย ซึ่งส่งผลให้นักเรียนเกิดค่านิยมและจริยธรรมเบื้องต้นเกี่ยวกับความสามัคคี รู้จักอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความรู้และทักษะพื้นฐานที่เหมาะสมกับศักยภาพของตนเอง

7.4 ความพึงพอใจต่อพฤติกรรมของนักเรียนด้านการเผยแพร่แนวคิด

เศรษฐกิจพอเพียง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ นักเรียนนำหลักแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปเผยแพร่ในครอบครัว และนักเรียนนำหลักแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปเผยแพร่ให้กับนักเรียนในระดับชั้นอื่นๆ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือนักเรียนนำหลักแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปเผยแพร่ให้กับนักเรียนต่างโรงเรียน นักเรียนนำหลักแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปเผยแพร่ในชุมชน สอดคล้องกับ กชพร ศรีตะวัน (2554) ได้ทำการวิจัยเรื่องกระบวนการส่งเสริมสนับสนุนการปฏิรูปการเรียนรู้โดยใช้หลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษานักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนหนองแปน โนนสูงเข็กราชบุรีบำรุง อำเภอ

กมลลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการวิจัยพบว่าคุณลักษณะที่เกิดขึ้นในตัวนักเรียนคือ มีการเผยแพร่แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง นักเรียนเป็นคนมีเหตุผล หลังจากที่นักเรียนได้ปฏิบัติกิจกรรม ทำให้นักเรียนเกิดคุณลักษณะที่กล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออก มีความคิดสร้างสรรค์ ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เป็นต้น สอดคล้องกับ เพ็ญณี แรอรท และถนอมวรรณ ประเสริฐเจริญสุข (2546) ได้ทำการวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำภูมิปัญญาพื้นบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนระดับประถมศึกษา ในเขตการศึกษา 9 ผลการวิจัยพบว่าในการเผยแพร่แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนส่วนใหญ่ยังไม่ได้นำภูมิปัญญาในชุมชนมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยครูผู้สอนส่วนใหญ่ขาดความรู้ความเข้าใจภูมิปัญญาท้องถิ่น และขั้นตอนการจัดทำหลักสูตรไม่มีความชัดเจนในการนำภูมิปัญญาของท้องถิ่นมาใช้ โดยปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการนำภูมิปัญญามาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นคือการที่โรงเรียนเข้าหาชุมชน และเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมยังไม่ค่อยชัดเจนในการดำเนินงาน พื้นฐานความรู้ของบุคลากรในเรื่องการนำภูมิปัญญามาใช้ ตลอดจนขาดการนิเทศ ติดตามที่ต่อเนื่อง จากงานวิจัยที่กล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าการนำแนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงเข้าสู่โรงเรียน ซึ่งระยะแรกจะเป็นลักษณะของโครงการเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ในโรงเรียนแกนนำ กระทั่งปัจจุบันที่พัฒนาสู่แนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและอยู่ระหว่างการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์สู่สถานศึกษาที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการจัดการศึกษาทุกภาคส่วนทั้งในและนอกโรงเรียน ซึ่งข้อค้นพบที่น่าสังเกตและควรตระหนักในการดำเนินงานเป็นอย่างยิ่งก็คือ การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนยังคงมีของการปฏิบัติอยู่ในระดับต่ำ เมื่อเปรียบเทียบกับ การดำเนินงานในด้านอื่นๆ โดยตลอด ถึงแม้กระทั่งในการค้นคว้าอิสระในครั้งนี้ และมีปัญหาที่เป็นอุปสรรคยึดเหนี่ยวมาแต่ต้นโดยตลอดก็คือ การประชาสัมพันธ์ของโรงเรียนสู่ผู้ปกครองและชุมชนขาดประสิทธิภาพ การลงสู่ชุมชนของโรงเรียนโดยตรงยังมีน้อย การจัดสรรงบประมาณจากภาครัฐ และหน่วยงานต้นสังกัดมีน้อยไม่เพียงพอ การนิเทศ ติดตามทั้งจากหน่วยงานต้นสังกัด และโรงเรียนปฏิบัติไม่ต่อเนื่องจริงจังเท่าที่ควร ประกอบกับข้อจำกัดในเรื่องอาชีพและรายได้ในสภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจและสังคมในโลกยุคโลกาภิวัตน์ของผู้ปกครองและชุมชนที่ยังแก้ไขไม่ตก จึงนำมาซึ่งอุปสรรคในการที่ผู้ปกครองและชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษาของโรงเรียน

7.5 ความพึงพอใจต่อพฤติกรรมของนักเรียนด้านความมีคุณธรรม โดย

ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ นักเรียนมีความซื่อสัตย์สุจริต นักเรียนมีความเห็นอกเห็นใจเพื่อนๆ และนักเรียนมีความสามัคคี ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ นักเรียนมีความละเอียดใจเมื่อกระทำผิดระเบียบวินัยของโรงเรียน นักเรียนมีความเสียสละเพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวม และนักเรียนมีความเมตตากรุณาต่อเพื่อน สอดคล้องกับ นิรมล ตู้จินดา

(2553) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาสภาพการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมนำความรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามความคิดเห็นของนักเรียน โรงเรียนเคหะบางพลี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสมุทรปราการ เขต 2 ผลการวิจัยพบว่าการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามความคิดเห็นของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6) พบว่ามีกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในอยู่ระดับมากทุกด้าน ซึ่งสอดคล้องกับ จุฑาทวี วรรณวิเศษ และคณะ (2542) ได้ทำการวิจัยเรื่องสภาพการส่งเสริมจริยศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาตามทัศนะของนักเรียนมัธยมตอนต้น และผลการวิจัยของ อรุณ เสนาะ (2548) ได้ทำการวิจัยเรื่องการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมที่เป็นจริง และที่ควรเป็นตามความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอ่างทอง ซึ่งงานวิจัยดังกล่าวนี้ส่วนใหญ่ก็มีการส่งเสริมจริยศึกษาในโรงเรียนระดับมากทุกข้อ และเมื่อพิจารณาในรายละเอียดของการวิจัยครั้งนี้พบว่า ด้านวิเคราะห์พระราชดำรัส พระราชกรณียกิจที่แสดงถึงคุณธรรมต่างๆ ในด้านนี้ เช่น กิจกรรมวันสำคัญ กิจกรรมยูทูทน้อย กิจกรรมโครงการ กิจกรรมเพลงพระราชนิพนธ์ กิจกรรมตั้งปณิธานใจ และปฏิบัติความดีถวายในหลวงจะเห็นได้ว่ากิจกรรมต่างๆ ดังกล่าว นักเรียนได้ปฏิบัติกิจกรรม โดยมีผู้ปกครอง ชุมชน ครู อาจารย์ ซึ่งทางโรงเรียนได้ให้ความสำคัญในการจัดกิจกรรมส่งเสริมให้นักเรียนได้เกิดประสบการณ์จริง สอดคล้องกับแนวคิดของ มนต์ รัตนดิถ ก ภูเก็ต (2523) การจัดกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนได้เสนอแนะการจัดกิจกรรมนักเรียนเพื่อส่งเสริมจริยธรรมไว้ว่ากิจกรรมควรมีสภาพที่เหมาะสมกับวัย และสภาพแวดล้อมปฏิบัติกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ โดยครูและผู้ปกครองต้องร่วมมือกัน และผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายควรร่วมกันปรึกษาหารือกัน มีการยกย่อง ลงโทษ ชมเชย ให้รางวัลควบคู่กันไป และสอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 โดยเฉพาะการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งทำให้การจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมมีความชัดเจนก้าวสู่การดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนที่จะขยายผลสู่ครอบครัวและชุมชน โดยนโยบายการสานต่อของโรงเรียนร่วมกับชุมชน โดยง่าย อันจะมีผลให้การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงก้าวสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้นมีการส่งเสริมอยู่ในระดับมากเป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านคุณภาพผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และทางโรงเรียนได้กำหนดแนวปฏิบัติในกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมไว้ในแผนปฏิบัติการประจำปี 2549 อย่างชัดเจน โดยครูทุกคนและนักเรียนเอาใจใส่ต่อการดำเนินงาน รวมถึงได้รับการสนับสนุนจากผู้ปกครอง และชุมชนเป็นอย่างดี สอดคล้องกับ กชพร ศรีตะวัน (2554) ได้ทำการวิจัยเรื่องกระบวนการส่งเสริมสนับสนุนการปฏิรูปการเรียนรู้โดยใช้หลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษานักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนหนองแปน โนนสูง

เชื่อกฎบัตรบำรุง อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการวิจัยพบว่าด้านเงื่อนไขคุณธรรม หลังจากที่นักเรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมจะส่งผลให้นักเรียนมีวินัยในตนเอง ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เคารพกฎ กติกาของสังคม มีแนวความคิดของการเป็นผู้ผลิตมากกว่าผู้บริโภค เป็นต้น สอดคล้องกับ นันทนา อุดมสิน (2537) ได้ทำการวิจัยเรื่องคุณลักษณะที่เป็นจริงและที่พึงประสงค์ของนักเรียนใน โรงเรียนสาธิตประถมศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น ตามความคิดเห็นของอาจารย์และผู้ปกครอง ผลการวิจัยพบว่า อาจารย์และผู้ปกครองมีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะในด้านการมีคุณธรรม ประจําใจที่เป็นจริงอยู่ในระดับดี และแนวทางแก้ไข ปรับปรุงและพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ของนักเรียน อาจารย์มีความเห็นว่าผู้ปกครองควรร่วมมือในการปรับปรุงพฤติกรรมของนักเรียนใน ทุกด้าน โดยเน้นการประหยัด ไม่ใช่จ่ายฟุ่มเฟือย ควรให้ความรักความอบอุ่นและเป็นแบบอย่างที่ดี แก่นักเรียนในด้านพฤติกรรมตามที่ตนประสงค์ ผู้ปกครองมีความเห็นว่าโรงเรียนควรปรับปรุงด้าน วิชาการ เพื่อสื่อการเรียนการสอนปรับปรุงห้องสมุด ส่งเสริมในด้านวัฒนธรรม ประเพณี โดยเน้น เกี่ยวกับการมีสัมมาคารวะต่อพ่อแม่ ผู้อาวุโส มีคุณธรรม และควรส่งเสริมความรู้ด้านประชาธิปไตย การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือนักเรียนรู้จักใช้สติปัญญา มีความรอบรู้และ รอบคอบในการคิด พุด และการทำอย่างเหมาะสม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าสถานศึกษาได้มุ่งส่งเสริม การเรียนรู้และปลูกฝัง เสริมสร้างผู้เรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในการดำเนินชีวิตตามแนว ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยส่งเสริมให้นักเรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์และมีการ คิดตามประเมินอย่างต่อเนื่อง โดยกำหนดให้การมีทักษะ ค่านิยม และคุณธรรมจริยธรรม เบื้องต้นในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมอย่างเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เกื้อกูล ไม่เบียดเบียน และมีภูมิคุ้มกัน ที่ดีในตัว พร้อมรับผลกระทบในการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ทั้งภายในและภายนอก ภายใต้กระแส โลกาภิวัตน์ให้กับนักเรียน ส่งผลให้นักเรียนปฏิบัติตนในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข รู้จัก ศึกษาสภาพแวดล้อมของชุมชน สังคมที่ตนอาศัยอยู่ และมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ สอดคล้องกับ มานะ ร้อยดาพันธ์ (2543) ได้ทำ การวิจัยเรื่องการศึกษาคุณลักษณะทางวัฒนธรรมไทยที่พึงประสงค์ของนักเรียนประถมศึกษาใน ทศวรรษหน้าตามทัศนะของผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบว่าคุณลักษณะทางด้าน วัฒนธรรมไทยที่พึงประสงค์ของนักเรียนประถมศึกษาในทศวรรษหน้าอยู่ในระดับมากที่สุดคือด้าน จริตประเพณีและความมีคุณธรรม 12 คุณลักษณะ ได้แก่ กล้าที่จะขอโทษด้วยตนเอง ไม่ขัดทอด ความผิดของตนต้องยุติธรรมด้วยเหตุผล ไม่ข่มเหงเบียดเบียนผู้อื่น และด้านขนบธรรมเนียม ประเพณี ได้แก่ ปฏิบัติตามกฎหมายของบ้านเมืองทุกกรณี ไม่ละเมิดกฎหมาย รู้จักถนอมใช้สาธารณ สมบัติของชาติ ตั้งใจจริงในการทำงาน มีลำดับขั้นตอนในการคิด ควบคุมตัวเองให้ปฏิบัติถูก กาลเทศะ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ตอนที่ 3

ปัญหาและข้อเสนอแนะของการนำหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้

1. ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาที่พบจากการจัดการเรียนการสอนโดยใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง

1.1 ด้านบริหารจัดการของโรงเรียนให้ปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

ปัญหาด้านบริหารจัดการ 1) การดำเนิน โครงการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสถานศึกษา 2) การปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของครู 3) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแก่บุคลากรในสถานศึกษาอย่างสม่ำเสมอ 4) การศึกษาดูงานแหล่งเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 5) การจัดกิจกรรม/โครงการพัฒนาบุคลากร เพื่อส่งเสริมให้บุคลากรในสถานศึกษานำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน 6) การสนับสนุนงบประมาณในการจัดการศึกษาตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง 7) การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน 8) การมีส่วนร่วมของชุมชนและการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 9) การจัดหาแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนการสอนตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 10) การนำหลักแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางการบริหารงานภายในสถานศึกษา

ข้อเสนอแนะด้านบริหารจัดการ 1) สถานศึกษาดำเนินนโยบายขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสถานศึกษาในแผนปฏิบัติงานประจำปี 2) มีคำสั่งมอบหมายงานผู้รับผิดชอบการปฏิบัติงานเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงอย่างชัดเจน 3) จัดประชุม/อบรม/สัมมนา บุคลากรเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ และปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 4) มีการศึกษาดูงานแหล่งเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 5) มีการจัดกิจกรรม/โครงการพัฒนาบุคลากร เพื่อส่งเสริมให้บุคลากรในสถานศึกษานำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน 6) มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแก่บุคลากรสถานศึกษาอย่างสม่ำเสมอ 7) มีการสนับสนุนการพัฒนานวัตกรรมและสื่อการเรียนการสอนของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 8) มีการเผยแพร่สื่อการเรียนการสอนให้แก่ครูหรือบุคลากรอื่นทั้งในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษา 9) นำแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นมาเป็นสื่อในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 10) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง 11) นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามามีส่วนร่วม วางแผนและดำเนินงาน โครงการในการพัฒนาสถานศึกษาด้านต่างๆ อย่างมีระบบ 12) จัดทำภูมิทัศน์ที่สวยงาม สะอาดเรียบร้อย รมรื่น

เหมาะสม มีบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 13) มีการเผยแพร่ความรู้ ประชาสัมพันธ์สู่ชุมชน เช่น การจัดทำเอกสาร แผ่นพับ นิทรรศการที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสถานศึกษา 14) สถานศึกษาร่วมมือกับชุมชนในการระดมทรัพยากรเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน 15) มีการส่งเสริมการศึกษาวิจัย หรือมีการนิเทศ การดำเนินการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 16) มีการใช้งบประมาณตามแผนที่กำหนดและติดตามอย่างเป็นระบบโดยยึดหลักแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 17) มีการนิเทศติดตามผลการดำเนินการในสถานศึกษา โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 18) จัดทำรายงานและสรุปผลการดำเนินโครงการประจำปีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการศึกษาตามแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 19) นำหลักแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางการปรับปรุงการบริหารงานภายในสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 ด้านการเรียนการสอนที่เน้นเศรษฐกิจพอเพียงบูรณาการเพื่อสร้างค่านิยม โดย

หลักสูตรและสาระเรียนรู้ในห้องเรียน

ปัญหาด้านการเรียนการสอน 1) การส่งเสริมการบูรณาการหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอน 2) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 3) ครูมีการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 4) ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 5) การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น 6) การจัดทำแผนจัดการเรียนรู้บูรณาการหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทุกกลุ่มสาระและทุกช่วงชั้น 7) การจัดการเรียนการสอนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยมีกระบวนการฝึกทักษะโดยการปฏิบัติจริง 8) การผลิตสื่อการเรียนรู้เพื่อบูรณาการหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการเรียนการสอน 9) การจัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ โดยประยุกต์หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 10) การส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ฝึกค้นคว้ารวบรวมข้อมูลและสร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเอง ให้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ข้อเสนอแนะด้านการเรียนการสอน 1) สถานศึกษาส่งเสริมการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 2) มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 3) ครูมีการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 4) ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 5) จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ 6) จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้บูรณาการหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทุกกลุ่มสาระและทุกช่วงชั้น 7) จัดการเรียนการสอนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยมีกระบวนการฝึกทักษะ โดยการปฏิบัติจริง

8) พัฒนาสื่อการเรียนรู้เพื่อบูรณาการหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการเรียนการสอน
 9) จัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยผู้เรียนได้ฝึกทักษะการเผชิญสถานการณ์จริง 10) จัดกิจกรรม/โครงการที่เน้นการมีส่วนร่วมระหว่างครู นักเรียน ผู้ปกครอง เพื่อให้ผลของกิจกรรมมีความยั่งยืนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 11) ส่งเสริมให้ผู้เรียนจัดทำโครงการ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่หลากหลาย 12) ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาหรือพัฒนาสถานศึกษา/ชุมชน ด้านเศรษฐกิจ หรือสังคม หรือสิ่งแวดล้อม หรือวัฒนธรรมโดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 13) ส่งเสริมจัดทำโครงการของนักเรียน โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือวัฒนธรรม และหลักคำสอนทางศาสนามาประยุกต์ใช้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 14) มีการจัดทำโครงการและโครงการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีการเผยแพร่และขยายผลสู่ชุมชน 15) ใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นประกอบการเรียนการสอนหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 16) ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ฝึกค้นคว้า รวบรวมข้อมูล และสร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเอง 17) ผู้เรียนได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 18) ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเผยแพร่หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 19) ผู้เรียนสามารถเผยแพร่หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่ครอบครัว ชุมชน สังคม 20) ผู้เรียนได้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

1.3 ด้านเสริมหลักสูตรตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง โดยผ่านกิจกรรมการพัฒนาผู้เรียน

ปัญหาด้านเสริมหลักสูตร 1) การวิเคราะห์หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน วิเคราะห์หาความสัมพันธ์มาตรฐานการเรียนรู้ทุกช่วงชั้นให้สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 2) การวางแผนและร่วมมือในการจัดทำและพัฒนาหลักสูตรบูรณาการเศรษฐกิจพอเพียง 3) การจัดทำแผนการเรียนรู้บูรณาการเศรษฐกิจพอเพียง 4) การจัดทำหน่วยการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง 5) การบูรณาการหลักคิดและหลักปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยการบูรณาการข้ามกลุ่มสาระ 6) การประเมินผลการใช้แผนการเรียนรู้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง 7) การปรับปรุงและพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง 8) การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่ให้ผู้เรียน โดยบูรณาการหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้าไปในการจัดกิจกรรม 9) การนำหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน 10) การดำเนินการระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียนได้อย่างสม่ำเสมอ โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ข้อเสนอแนะด้านการเสริมหลักสูตร 1) สถานศึกษามีการประชุมชี้แจงบุคลากรในโรงเรียนในการวางแผนการจัดทำหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง 2) บุคลากรมีความเข้าใจแนวทางการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรบูรณาการเศรษฐกิจพอเพียง 3) การจัดทำหลักสูตรให้สอดคล้องกับ

แผนพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษา 4) มีการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของสาระ มาตรฐาน การเรียนรู้ช่วงชั้นในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมในสามจังหวัด ชายแดนภาคใต้ 5) มีการจัดทำมาตรฐานการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงรายปีในกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ตามระดับชั้น 6) มีการจัดทำและใช้หน่วย การเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมในสามจังหวัด ชายแดนภาคใต้ 7) มีการวิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ของกลุ่มสาระอื่นๆ ที่สามารถบูรณาการหลัก ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้าไปได้แล้วจัดทำหน่วยการเรียนรู้และกำหนดแผนการจัดการเรียนรู้ 8) มีการจัดทำหน่วยการเรียนรู้บูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทั้ง 8 กลุ่มสาระ โดยบูรณาการ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 9) มีการจัดทำใช้แผนการจัดการเรียนรู้หน่วยการเรียนรู้บูรณาการ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ 10) มีการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่หลากหลาย สอดคล้องกับความถนัดและความสนใจของผู้เรียน 11) การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนมีบุคลากร วางแผนร่วมกัน 12) มีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับปรุงหรือเพิ่มเติมวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนในสถานศึกษา 13) มีการจัดกิจกรรมพัฒนา ผู้เรียนสอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 14) มีการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่ให้ผู้เรียน ได้ เรียนรู้จากประสบการณ์จริง 15) มีการติดตามผลการใช้หลักสูตรเพื่อนำมาปรับปรุง/พัฒนา 16) ดำเนินการระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียนได้อย่างสม่ำเสมอ โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 17) มีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาวิเคราะห์การจัดทำข้อมูลพื้นฐานของผู้เรียนและนำผล การวิเคราะห์ไปใช้จัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพัฒนาศักยภาพผู้เรียน 18) มีกิจกรรมแนะแนวการศึกษาและนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาวิเคราะห์การจัดกิจกรรม เน้นแนวการศึกษา 19) มีการนำผลการวิเคราะห์หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาแนะแนวผู้เรียนที่ สอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้ผู้เรียนได้รับการช่วยเหลือ/แก้ปัญหา 20) มีกิจกรรม ลูกเสือ/เนตรนารี หรือยุวกาชาด หรือผู้บำเพ็ญประโยชน์ที่สอดคล้องตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียง

1.4 ด้านการพัฒนาบุคลากรให้น้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงประยุกต์ใช้ใน การปฏิบัติตน

ปัญหาด้านการพัฒนาบุคลากร 1) การชักชวนให้บุคลากรของโรงเรียนเข้าร่วมโครงการไม่ ประสบความสำเร็จ 2) โรงเรียนมีบุคลากรไม่เพียงพอในการดำเนินงานโครงการ 3) ไม่มีบุคลากร เป็นสมาชิกโครงการ 4) ไม่มีบุคลากรร่วมดำเนินงานโครงการ 5) ขาดผู้รับผิดชอบที่มีความรู้ ความสามารถในการดำเนินงานโครงการ 6) ไม่มีการกำหนดภาระหน้าที่ผู้รับผิดชอบโครงการอย่าง ชัดเจน 7) บุคลากรไม่ได้รับการส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจในการดำเนินงานโครงการ 8) บุคลากร

ไม่เข้าร่วมรับทราบนโยบาย 9) บุคลากรของโรงเรียนไม่ได้รับการฝึกอบรมตามโครงการ 10) ผู้เข้ารับการฝึกอบรมไม่สามารถนำความรู้มาถ่ายทอดให้กับบุคลากรของโรงเรียนได้ 11) โรงเรียนไม่ได้จัดที่ปรึกษาโครงการที่มีความรู้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการ 12) นักเรียนของโรงเรียนไม่มีความรู้ ความเข้าใจในการดำเนินงานโครงการ 13) นักเรียนของโรงเรียนไม่เข้าร่วมโครงการดำเนินงานโครงการ 14) ผู้ปกครองไม่ให้การสนับสนุนการดำเนินงานโครงการ 15) ขาดการนิเทศ ติดตาม และแนะนำในการดำเนินงานโครงการ

ข้อเสนอแนะด้านการพัฒนาบุคลากร 1) ควรมีการจัดอบรมปฏิบัติการ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้โดยบูรณาการแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการศึกษาและใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อให้บุคลากรมีความรู้ความเข้าใจ สามารถจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้โดยการบูรณาการแนวคิด ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2) กำหนดภาระหน้าที่ที่ผู้รับผิดชอบโครงการอย่างชัดเจน 3) จัดที่ปรึกษาโครงการที่มีความรู้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการ 4) มีการนิเทศ ติดตามในการดำเนินงานโครงการ

2. ข้อเสนอแนะที่นำไปสู่การปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนโดยใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง

1) มีการจัดทำเครื่องมือวัดและประเมินผลการเรียนรู้ 2) มีการใช้วิธีวัดผลประเมินผลที่หลากหลาย สอดคล้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน 3) มีการใช้เครื่องมือวัดผลและประเมินผลที่หลากหลายสอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอน 4) การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์สอดคล้องตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 5) เครื่องมือวัดผลและประเมินผลครบทุกกลุ่มสาระครอบคลุมด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย 6) การวัดและประเมินผลกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนสอดคล้องตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 7) ครู นักเรียน และผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการดำเนินการวัดและประเมินผล 8) มีการวัดผลประเมินผลที่หลากหลายสอดคล้องกับการจัดกิจกรรมและนำผลที่ประเมินมาใช้ในการพัฒนาผู้เรียน 9) มีการรายงานผลการวัดและประเมินผลให้ผู้เรียน ผู้บริหาร และผู้ปกครองได้รับทราบ 10) โรงเรียนได้นำผลการวัดและประเมินผลไปปรับปรุงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนให้เกิดประสิทธิภาพ

สรุปผลจากการจัดสัมมนากลุ่มย่อย (Focus group)

1. ด้านตัวป้อนก่อนการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง

1.1 ข้อมูลจากบุคลากรครู บุคลากรครุมีความคิดเห็นในเรื่องตัวป้อนก่อนการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงว่ามีความเหมาะสมที่ควรจะนำมาใช้ในการจัดการหลักสูตรของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในด้านความพร้อมของนักเรียน นักเรียนมีระดับวัยวุฒิเหมาะสมในการเรียนรู้ตามหลักสูตร ด้านความพร้อมของครู ครูตระหนักถึงความสำคัญในการใช้หลักสูตร การมีความรู้เรื่องประโยชน์ของเศรษฐกิจพอเพียง ครูเข้าใจความหมายและวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ความพร้อมของเนื้อหาสาระของหลักสูตร เนื้อหา มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของนักเรียน และสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ด้านความพร้อมของสิ่งแวดล้อมที่สนับสนุนส่งเสริมการใช้หลักสูตร มีการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้สอดคล้องกับเนื้อหาสาระตามหลักสูตร ส่วนด้านสื่อการเรียนรู้ที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น มีการเลือกใช้แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนที่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน แต่สื่อการเรียนรู้ไม่มีความหลากหลาย

1.2 ข้อมูลจากผู้บริหาร ผู้บริหารส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในเรื่องตัวป้อนก่อนการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงว่ามีความเหมาะสมอยู่แล้วสำหรับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในด้านความพร้อมของนักเรียน นักเรียนมีความพร้อมด้านวัยวุฒิ ร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา ความพร้อมของบุคลากร ครูมีความรู้ ความเข้าใจเรื่องความหมาย ความเป็นมา ประโยชน์ และวัตถุประสงค์ของหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง มีความสามารถในการวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ผลิตและเลือกใช้สื่อการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม และมีความสามารถในการวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ตามหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง ความพร้อมของเนื้อหาสาระของหลักสูตร มีความเหมาะสมอยู่แล้วที่จะนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน มีความยากง่ายเหมาะสมกับวัยของนักเรียนสอดคล้องกับวิถีชีวิตและจุดมุ่งหมายของการจัดการหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง ความพร้อมของด้านสื่อการเรียนรู้ก่อนการใช้หลักสูตร โรงเรียนมีสื่อการเรียนรู้ที่หาได้ง่ายในท้องถิ่นเหมาะสมสอดคล้องกับเนื้อหาในหลักสูตรและระดับสติปัญญาของผู้เรียน โรงเรียนมีแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนที่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน แต่สื่อการเรียนรู้ไม่มีความหลากหลาย และไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียน ด้านสิ่งแวดล้อมที่สนับสนุนส่งเสริมการใช้หลักสูตร มีการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้สอดคล้องกับเนื้อหาสาระของหลักสูตร และมีวิทยากรท้องถิ่นที่มีความรู้ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ให้กับนักเรียน

1.3 ปัญหาด้านตัวป้อนก่อนการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง คือ ครูยังไม่เข้าใจการจัดการหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง ขาดสื่อการเรียนรู้ วารสาร ข่าวสารใหม่ๆ ที่ทันสมัย โรงเรียนขาดแคลนพื้นที่ให้นักเรียนประกอบกิจกรรมทางการเกษตร พื้นที่ทำการเพาะปลูกในโรงเรียนมีน้อยฝึกปฏิบัติ

ได้ไม่ทั่วถึง หลักสูตรมีความซับซ้อนและยุ่งยาก วัสดุอุปกรณ์ในโรงเรียนบางส่วนชำรุด ขาด การซ่อมแซมบำรุงรักษา ขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ในการฝึกปฏิบัติ เนื่องจากนักเรียนมีจำนวนมาก งบประมาณในการจัดทำโครงการต่างๆ มีน้อย ผู้ปกครองบางส่วนไม่มีความรู้เรื่องเศรษฐกิจ พอเพียง นักเรียนบางคนยังขาดความพร้อมในการรับรู้ข้อมูลและ โรงเรียนยังไม่มีการเขียนหลักสูตร เศรษฐกิจพอเพียงไว้ในหลักสูตรสถานศึกษา

1.4 ข้อเสนอแนะด้านตัวป้อนก่อนการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง คือครูจะต้องศึกษา หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงให้เข้าใจเพื่อจะได้นำมาถ่ายทอดให้ผู้เรียนได้อย่างถูกต้อง ควรมี การฝึกอบรมครูในการสร้างสื่อการเรียนการสอนและการเผยแพร่ข่าวสารเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ควรมีการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน และวิทยากรท้องถิ่น

2. ด้านกระบวนการในการจัดการหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง

2.1 ข้อมูลจากบุคลากรครู บุคลากรครูส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าการจัดการหลักสูตร เหมาะสมอยู่แล้วในด้านกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ครูและนักเรียนมีปฏิสัมพันธ์ ซึ่งกันและกัน ในชั้นเรียน ด้านการวัดผลประเมินผล ครูมีการกำหนดระดับสัดส่วนคะแนนใน การประเมินผลก่อนเรียน ส่วนด้านการนิเทศติดตามการใช้หลักสูตร โรงเรียนมีการมอบหมายผู้ทำ หน้าที่นิเทศไว้อย่างชัดเจน แต่โรงเรียนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่มี การให้ข้อมูลย้อนกลับจากผลการนิเทศ และขาดความต่อเนื่องสม่ำเสมอในการนิเทศ

2.2 ข้อมูลจากผู้บริหาร ผู้บริหารมีความคิดเห็นในด้านกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียน การสอน ครูและนักเรียนมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน นักเรียนมีความสนใจที่จะเรียนรู้ตามหลักสูตร เศรษฐกิจพอเพียง ด้านการวัดผลและประเมินผล มีการกำหนดระดับสัดส่วนคะแนนใน การประเมินผลการเรียน มีการประเมินผลระหว่างเรียนและหลังเรียนทุกหน่วยการเรียนรู้ และ มีการประเมินผลโดยการประเมินตามสภาพจริง ด้านการนิเทศติดตามการใช้หลักสูตร โรงเรียน มีการมอบหมายผู้รับผิดชอบทำหน้าที่ในการนิเทศภายในไว้อย่างชัดเจน แต่บางโรงเรียนไม่มี การวางแผนการนิเทศติดตามการใช้หลักสูตร และขาดความต่อเนื่องอย่างสม่ำเสมอในการนิเทศ

2.3 ปัญหาด้านกระบวนการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงคือ นักเรียนบางคนไม่สนใจที่จะ เรียนรู้ ครูผู้สอนบางคนไม่ได้ปฏิบัติตนให้เป็นตัวอย่างที่ดีแก่นักเรียน ครูไม่ค่อยได้วัดผล ประเมินผลและติดตามการใช้หลักสูตรในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง เวลาที่ใช้ ในการสอนตามหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงค่อนข้างสั้นเกินไป การทำกิจกรรมบางกิจกรรมของ นักเรียนที่บ้านอยู่ไกลไม่สามารถมาเข้าร่วมกิจกรรมได้ นักเรียนยังขาดประสบการณ์ใน การเพาะปลูกพืชผักให้ได้ผลดีตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นักเรียนบางคนขาด ความสามัคคีและไม่ช่วยเพื่อนทำงานกลุ่ม ครูบางคนไม่ค่อยเอาใจใส่นักเรียน นักเรียนไม่มีส่วนร่วม ในการวางแผนจัดทำบัญชีรายรับ- รายจ่ายของครอบครัว ไม่มีการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้

นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติกิจกรรมด้านการเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจากสถานที่จริง ขาดการประสานงานกับวิทยากรท้องถิ่นด้านความต่อเนื่องของการใช้หลักสูตร นักเรียนบางส่วนไม่ค่อยให้ความร่วมมือในบางกิจกรรม การติดตามผลในการจัดการหลักสูตรยังไม่เป็นระบบ ผู้บริหารไม่มีเวลาเข้าไปติดตามการใช้หลักสูตรอย่างต่อเนื่อง

2.4 ข้อเสนอแนะด้านกระบวนการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง คือครูควรปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างให้กับนักเรียนในการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ โดยเริ่มจากสิ่งง่ายและใกล้ตัว ควรนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาบูรณาการกับทุกๆ กลุ่มสาระการเรียนรู้และทุกระดับชั้น ครูควรติดตามดูแลพฤติกรรมของนักเรียนอย่างสม่ำเสมอทั้งในโรงเรียนและที่บ้าน ครูควรสอนให้นักเรียนรู้จักการประหยัดอดออม ช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายต่างๆ ของโรงเรียนและครอบครัว ครูควรเน้นให้นักเรียนเห็นคุณค่าของการปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและนำไปปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวันอย่างสม่ำเสมอ ควรเชิญวิทยากรจากท้องถิ่นมาให้ความรู้กับนักเรียนโดยตรง และให้นักเรียนได้มีโอกาสไปศึกษาจากแหล่งเรียนรู้จริงในชุมชนมากขึ้น ครูควรฝึกให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองจากแหล่งเรียนรู้รอบๆ ตัวนักเรียน ควรจัดทำโครงการธนาคารโรงเรียนให้นักเรียนได้ฝึกออมเงิน ครูควรสอนให้นักเรียนได้มีการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปเผยแพร่ในครอบครัวและชุมชน ควรส่งเสริมให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม วางแผน และลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ครูควรใช้สื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย เข้าใจง่ายและเป็นรูปธรรม ควรเพิ่มระยะเวลาในการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงให้มากขึ้นตลอดปีการศึกษา ควรประเมินผลการเรียนของเด็กที่การลงมือปฏิบัติ โดยเน้นการประเมินตามสภาพจริงและครูควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

3. ด้านผลผลิตจากการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง

3.1 ข้อมูลจากบุคลากรครู บุคลากรครูมีความคิดเห็นในเรื่องนักเรียนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นักเรียนนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และนักเรียนสามารถบอกวิธีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงได้ และมีความคิดเห็นในเรื่องนักเรียนสามารถอธิบายวิธีการรวมกลุ่มขององค์กรต่างๆ ได้ นักเรียนเข้าใจวิธีการดำเนินงานขององค์กรในชุมชนตามหลักแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง นักเรียนสามารถอธิบายประโยชน์ของการรวมกลุ่มขององค์กรต่างๆ ได้

3.2 ข้อมูลจากผู้บริหาร ผู้บริหารมีความคิดเห็นว่านักเรียนมีความรู้ความเข้าใจตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รู้จักใช้และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรอบตัว เป็นผู้มีความรู้และมีคุณธรรม ความประหยัด เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือผู้อื่น และมีความคิดเห็นว่าเป็นนักเรียนบางส่วนยังไม่สามารถนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ไม่ประหยัด

3.3 ข้อมูลจากแบบรายงานพฤติกรรมตนเองของนักเรียน พบว่านักเรียนส่วนใหญ่มีพฤติกรรมการปฏิบัติอยู่ในกลุ่มปฏิบัติเป็นบางครั้ง ในด้านการวางแผนการใช้จ่าย นักเรียนรู้จักออมเงิน ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม นักเรียนช่วยกันปิดน้ำปิดไฟหลังจากใช้งานเสร็จ และมีพฤติกรรมการปฏิบัติอยู่ในกลุ่มไม่เคยปฏิบัติเลยเป็นจำนวนมาก ในด้านการเผยแพร่แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง การนำหลักแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปเผยแพร่ในครอบครัว

3.4 ข้อมูลจากแบบประเมินการตรวจใบงาน ตามหน่วยการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของนักเรียน ตามที่โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้บางโรงเรียน ให้ข้อมูลมานั้น พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีผลการประเมินใบงานอยู่ในระดับดีในเรื่อง “ผลิตผักปลอดสารพิษ ชีวิตจะปลอดภัย” แต่เรื่อง “ใช้จ่ายของตนเองและครอบครัวอย่างพอเพียง” ยังไม่ดีเท่าที่ควร

3.5 ปัญหาด้านผลผลิตจากการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง คือนักเรียนขาดการนำความรู้ที่ได้รับไปเผยแพร่ในครอบครัวและชุมชนอย่างทั่วถึง นักเรียนบางส่วนไม่เข้าใจเนื้อหาในหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง นักเรียนไม่รู้จักรายการประหยัดคอดออม ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย นักเรียนไม่สามารถแสดงพฤติกรรมที่เป็นผลจากการเรียนรู้ออกมาได้อย่างชัดเจน นอกเหนือจากพฤติกรรมที่เด็กปฏิบัติเป็นกิจวัตรประจำวัน แสดงว่ากิจกรรมที่โรงเรียนจัดไม่สามารถเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กได้ นักเรียนบางส่วนขาดความต่อเนื่องสม่ำเสมอในการนำหลักแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ปริมาณขยะในโรงเรียนมีมาก นักเรียนไม่ค่อยช่วยกันเก็บ นักเรียนไม่ช่วยกันดูแลบ่อเลี้ยงปลาทำให้ปลาตาย นักเรียนไม่มีความรู้เรื่องการคัดแยกขยะ

3.6 ข้อเสนอแนะด้านผลผลิตจากการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง คือควรได้รับการพัฒนาส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนทุกคน ทุกระดับชั้น

4. ด้านความพึงพอใจในการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง

4.1 ข้อมูลจากบุคลากรครู ครูมีความพึงพอใจมากในเรื่อง นักเรียนมีส่วนร่วมในการช่วยกันเก็บขยะ เข้าค่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ช่วยกันปลูกต้นไม้ แต่ในเรื่องนักเรียนนำหลักแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปเผยแพร่ให้กับนักเรียนต่างโรงเรียน ชุมชน และนักเรียนในระดับชั้นอื่นๆ

4.2 ข้อมูลจากผู้ปกครองนักเรียน ผู้ปกครองพึงพอใจมากในเรื่องนักเรียนมีส่วนร่วมในการช่วยกันปิดน้ำปิดไฟหลังจากใช้งานเสร็จ ออมเงินอย่างสม่ำเสมอ และช่วยครอบครัวด้านการประหยัดคอดออม

4.3 ข้อมูลจากนักเรียน นักเรียนมีความพึงพอใจในเรื่องนักเรียนมีความซื่อสัตย์สุจริต มีส่วนร่วมในการช่วยกันเก็บขยะ และมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

4.4 ข้อมูลจากบุคลากรฝ่ายสนับสนุนการสอน มีความพึงพอใจมากในเรื่องผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน การมีส่วนร่วมในการรณรงค์ให้ช่วยกันรักษาสิ่งแวดล้อม ช่วยกันปิดน้ำปิดไฟหลังจากใช้งานเสร็จ

4.5 ข้อมูลจากผู้บริหาร ผู้บริหารมีความพึงพอใจมากในเรื่องความรู้ ความเข้าใจของนักเรียนเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง พฤติกรรมของนักเรียนด้านการวางแผนการใช้จ่าย นักเรียนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและพลังงาน ช่วยกันลดปริมาณขยะ การนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ไปเผยแพร่ในครอบครัว และนักเรียนระดับชั้นอื่นๆ นักเรียนมีความขยันหมั่นเพียร ความซื่อสัตย์สุจริต ความมัธยัสถ์ และความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แต่ไม่พึงพอใจในเรื่องการมีส่วนร่วมในการวางแผนการใช้จ่ายของครอบครัว การเข้าค่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การคัดแยกขยะก่อนทิ้ง การเพาะปลูกพืชผักสวนครัวปลอดสารพิษไว้บริโภคในครัวเรือน การนำหลักแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ไปเผยแพร่ให้กับนักเรียนต่างโรงเรียน ชุมชน และนักเรียนในระดับชั้นอื่นๆ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1. โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ควรมีการติดตามการใช้หลักสูตรอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ
2. ควรขยายระยะเวลาการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้ตลอดทั้งปีการศึกษา
3. ควรส่งเสริมให้ครูมีความรู้ความเข้าใจเรื่องการผลิตสื่อ การเลือกใช้สื่อ การเรียนรู้ที่มีในท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอน
4. ควรสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องการประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงให้บุคลากรครู ผู้บริหาร ผู้ปกครองนักเรียน บุคลากรฝ่ายสนับสนุนการสอนและวิทยากรท้องถิ่นให้เข้าใจก่อนการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง
5. ควรพัฒนาหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและบริบทของท้องถิ่นในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้
6. ควรเผยแพร่ผลการประเมินหลักสูตรให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนา และปรับปรุงหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงต่อไปในอนาคต

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตรให้มีความต่อเนื่องครบทุกระยะ ได้แก่ ก่อนการใช้หลักสูตร ระหว่างใช้และหลังการใช้หลักสูตรให้ครบทุกระดับชั้น

2. ควรมีการทำวิจัยติดตามพฤติกรรมของนักเรียนภายหลังจากสำเร็จการศึกษาตามหลักสูตร
3. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมของครูในด้านการจัดการเรียนการสอน
4. ควรศึกษาเปรียบเทียบผลการใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้กับโรงเรียนอื่นๆ
5. ควรเพิ่มเติมเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เช่น การสังเกตการประเมินตามสภาพจริง
6. ควรหาแนวทางการพัฒนารูปแบบการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ให้เกิดประสิทธิภาพในสถานศึกษา